

WIE DE JEUGD HEEFT, HEEFT DE TOEKOMST !

De verduitsing van de Hitlerjeugd Vlaanderen ¹

DORIEN STYVEN *

OP EEN ZEER KOUDE OCHTEND IN MAART 1944 TRADEN OP EEN KERKHOF IN KORTRIJK DE LEDEN VAN DE HITLERJEUGD VLAANDEREN (HJV) AAN. ZIJ AAN ZIJ MET DE VLAAMSE SS VORMDEN ZE EEN EREHAAG VOOR DE WEDUWE VAN JAN ACKE. ACKE, EIGENAAR VAN DE COLLABORERENDE UITGEVERIJ STEENLANDT, EN LID VAN DE DUIJS-VLAAMSE ARBEIDSGEMEENSCHAP (DEVLAG) EN DE ALGEMENE SS VLAANDEREN - GERMAANSE SS VLAANDEREN, WAS EEN JAAR EERDER DOOR HET VERZET VERMOORD. DOORDAT DE TREIN MET HOOGGEPLAATSTE GASTEN OPGEHOUDEN WERD, LIEP OOK DE HERDENKING VERTRAGING OP. DE KINDEREN MOESTEN IN DE SNEEUW WACHTEN. PAS OM KWART VOOR TWAALF GING DE CEREMONIE VAN START. DE HJV-LEDEN BRACHTEN STRAM DE HITLERGROET EN LEGDEN KRANSEN OP DE ZERK. DAARNA WERD ACKE POSTUUM LOF TOEGEZWAARD : “HIER ZIJN OOK AANWEZIG DE JONGEREN, DE HITLER-JEUGD, WIER ONTSTAAN VOOR U STEEDS EEN HARTEWENS IS GEWEEST”². HET BESTAAN VAN DE HJV WAS INDERDAAD EEN LANG BEVOCHTEN PRIVILEGE EN BRENGT ONS BIJ EEN TOT HIERTOE WEINIG BESTUDEERD ASPECT VAN DE TWEDE WERELDOORLOG IN VLAANDEREN : DE JEUGDCOLLABORATIE. HOEWEL COLLABORERENDE JEUGDBEWEGINGEN EN IN HET BIJZONDER DE HJV TOT NU TOE NAUWELIJKS GRONDIG WERDEN ONDERZOCHT, KAN EEN ANALYSE INZICHT BIEDEN IN DE PURE MACHTSSTRIJD DIE ZICH, ZOWEL UITGAANDE VAN BEZETTENDE ALS COLLABORERENDE INSTANTIES, TIJDENS DE BEZETTING ONTWIKKELDE.

De collaboratie in Vlaanderen tijdens de Tweede Wereldoorlog werd gekenmerkt door een hevige concurrentie. Langs Vlaamse zijde wedijverde het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) met de DeVlag en de Vlaamse SS. Aan de kant van de bezetter beconcurrerden de *Militärverwaltung*, de *Reichsjugendführung* en Duitse SS-instanties elkaar. Hoewel de *Militärverwaltung* zich officieel met het VNV lieerde, speelde dit bestuursorgaan – net als de *Reichsjugendführung* – bij momenten een dubieuze rol.

De concurrentie tussen deze verschillende instanties en organisaties toonde zich duidelijk op het gebied van de jeugdwerking. Terwijl de Nationaal Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV), een organisatie die als de jeugdbeweging van het VNV werd beschouwd, aanvankelijk het monopolie op de jeugdcollaboratie bezat, schoven de *Reichsjugendführung* en de DeVlag in 1943 de HJV als alternatief naar voor. Doordat

---

1 Dit artikel is gebaseerd op mijn meesterproef over de Hitlerjeugd Vlaanderen : DORIEN STYVEN, *In korte broek onder het hakenkruis. De geschiedenis van de Hitlerjeugd Vlaanderen (1943-1945)*, Leuven, Faculteit Letteren, KU Leuven, 2009. Bij deze wil ik van harte prof. en rijksarchivaris Gustaaf Janssens bedanken voor zijn suggesties en zijn hulp tijdens het schrijven van mijn meesterproef. Verder is ook een vermelding op zijn plaats van de personen die door dit artikel na te lezen er een belangrijke bijdrage toe hebben geleverd, in het bijzonder prof. dr. Louis Vos (KU Leuven), drs. Frank Gerits (EUI), prof. dr. Bruno De Wever (U Gent) en dr. Lieven Saerens (SOMA).

2 L. DESMET, “Jan Acke-Herdenking op 5 Maart 1944, te Kortrijk”, in *De Vlag*, nr. 8, 1944, p. 428-430.

de DeVlag de HJV als haar eigen organisatie beschouwde, zag de partij niet in dat de *Reichsjugendführung* een eigen agenda had.

De moeilijke verhoudingen tussen de diverse collaborerende partijen en organisaties vormden de afgelopen decennia het onderwerp van een beperkt aantal publicaties over Vlaanderen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zo analyseerde Frank Seberechts in 1991 in *Geschiedenis van de DeVlag : Van cultuurbeweging tot politieke partij, 1935-1945* als eerste de evolutie van deze organisatie ³. Zijn licentiaatsverhandeling uit 1984 over hetzelfde onderwerp diende daarbij als uitgangspunt ⁴. *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV, 1933-1945* van Bruno De Wever uit 1994 blijft tot op heden echter hét standaardwerk over de collaboratie in Vlaanderen ⁵. In deze uitgave, gebaseerd op zijn proefschrift uit 1992 ⁶, presenteert De Wever de resultaten van zijn gedetailleerde onderzoek naar het VNV. Bovendien komt ook de wisselwerking met de *Militärverwaltung*, de Vlaamse SS, de *Hitlerjugend* (HJ) en de DeVlag er uitgebreid in aan bod.

Zowel in het werk van Frank Seberechts als in dat van Bruno De Wever blijft de rol van jeugdbewegingen in de collaboratie echter onderbelicht. Zo verwijst *Geschiedenis van de DeVlag* slechts in de kantlijn naar de samenwerking tussen partij en HJV. Bruno De Wever analyseert op zijn beurt het Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond (AVNJ) en de latere NSJV wel op meer gedetailleerde wijze, maar staat toch ook slechts beperkt stil bij het karakter van de HJV als concurrent.

Slechts enkele pogingen werden ondernomen om de Hitlerjeugd Vlaanderen echt onder een ruimere historiografische aandacht te brengen. Zo wijdde Jan Vincx, een gewezen oostfrontier, in deel 3 van de reeks *Vlaanderen in Uniform* uit 1981 een weinig wetenschappelijk, maar documentair informatief artikel aan de HJV ⁷. Twee jaar later verscheen het populariserende artikel *De Hitlerjeugd-Vlaanderen* in *Spiegel Historiae* ⁸. Leuvens historicus en archivaris Gustaaf Janssens schetste hierin de grote evolutionaire lijnen van de HJV en diende zo als voorbeeld voor een aflevering van de BRT-reeks *Politieke en Jeugdcollaboratie* (1985-1986), uitgaande van de destijds spraakmakende

3 FRANK SEBERECHTS, *Geschiedenis van de DeVlag : Van cultuurbeweging tot politieke partij, 1935-1945*, Gent, 1991.

4 ID., *De Vlag, van cultuurbeweging tot partij (1940-1944), een studie over nationaal socialistische machtsverwerving*, Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, licverh. U Gent, 1984.

5 BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV, 1933-1945*, Gent, 1994.

6 ID., *Vlag, groet en leider. Geschiedenis van het Vlaams Nationaal Verbond*, Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, proefschrift U Gent, 1992.

7 JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform, 1940-1945*, dl. 3, Antwerpen, 1981, p. 397-439.

8 GUSTAAF JANSSENS, "De Hitlerjeugd-Vlaanderen", in *Spiegel Historiae. Maandblad voor Geschiedenis en Archeologie*, 1983, nr. 2, p. 62-71.

• Jonge knapen van de Hitlerjeugd Vlaanderen, strak in het gelid.
(Foto's SOMA nr. 165205 en nr. 165206)

werkgroep “collaboratie” onder leiding van Maurice De Wilde⁹. De documentairereeks leidde tot het beknopte *Lexicon politieke en jeugdkollaboratie*, van de BRT-medewerkers Frank Van Laeken en Etienne Verhoeyen uit 1985¹⁰. Pas 13 jaar later, in 1998, weidde Bart Crombez in de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* een volgend kort overzichtsartikel aan de Hitlerjeugd Vlaanderen¹¹. Ten slotte publiceerde Pieter Jan Verstraete zeer recent nog een aanzet tot een biografie van Raf Van Hulse, waarin hij vrij kort Van Hulses ervaringen als Inspecteur der Hitlerjeugd Vlaanderen weergeeft¹².

Dit gebrek aan historiografische interesse valt des te meer op aangezien de jeugd een belangrijke plaats innam in de nationaal-socialistische ideologie. Hitler hechtte veel waarde aan een goede relatie met de Arische jongens en meisjes in het Rijk, vanwege zijn opvatting dat wie de jeugd heeft, eveneens de toekomst in handen houdt. Deze nationaal-socialistische positionering tegenover kinderen onderstreept de waarde van een jeugdbeweging als onderzoeksperspectief. De HJV leent zich ook tot het analyseren van de wisselwerking tussen bezetter, jeugd en collaborerende partijen in Vlaanderen. De belangrijkste onderzoeksvraag in dit artikel richt zich daarom op de strubbelingen binnen de jeugdbeweging : welke machtsstrijd woedde binnen de HJV ? Op een meer abstract niveau valt hieruit af te leiden welke invloed het zwaarst op de leden doorwoog, de Duitse of de Vlaamse.

De *casus* van de HJV uiteen zetten, is echter geen evidentie. Door drie praktische problemen viel de geschiedenis van de jeugdbeweging moeilijk te reconstrueren. Zo lag een gebrek aan bronnenmateriaal mee aan de basis van de historiografische stilte rond de Hitlerjeugd Vlaanderen. In een naoorlogse getuigenis uit 1980 over zijn (Antwerps) leiderschap binnen de HJV verklaarde Piet Vereecken immers hoe tegen het einde van de oorlog in 1944 “een plan van evacuatie werd opgesteld. Toen de vijand Brussel naderde kwam het bevel voor het vernietigen van alle documenten en ledenlijsten, dat stipt werd door gevoerd”¹³.

Nochtans ging niet al het bronnenmateriaal op een dergelijke manier verloren. Verspreid over het Vlaamse archieflandschap bleven fragmenten met aanwijzingen over de evolutie van de HJV bewaard. De meerderheid ervan werd neergelegd in het Studie- en

---

9 MAURICE DE WILDE, *Politieke en Jeugdkollaboratie*, 14 dln., BRT-documentairereeks, 1985-1986; VEERLE VANDEN DAELEN, “Loe de Jong en Maurice De Wilde. Twee oorlogsmonumenten”, in *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, nr. 22, 2010, p. 173-188.

10 FRANK VAN LAEKEN & ETIENNE VERHOEYEN, *Lexicon politieke en jeugdkollaboratie*, Brussel, 1985.

11 BART CROMBEZ, “Hitlerjeugd Vlaanderen (HJV)”, in *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, p. 1451-1452.

12 PIETER JAN VERSTRAETE, *Raf Van Hulse. Een Vlaams Krijgsberichter aan het oostfront*, Kortrijk, 2011, p. 46-55.

13 Spreekbeurt door Piet Vereecken gehouden voor het St. Maartensfonds, 1980 [SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor de gelijknamige tv-uitzendingen van de BRT (Instructieve omroep) en archief van de productiekern : corr., versl., AA 1297*, nr. 281-14, p. 16].

Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (SOMA), maar ook op andere locaties bevinden zich nog relevante stukken : in het Archief-, Documentatie- en Onderzoekscentrum voor het Vlaams-nationalisme (ADV) ¹⁴, het VRT-archief ¹⁵, het Archief van het Koninklijk Paleis ¹⁶, en het College van de Procureurs-generaal, dat de repressiedossiers van het gewezen Auditoraat-Generaal beheert ¹⁷. Bovendien bewees het privé-archief van Gustaaf Janssens van onschatbare waarde te zijn, net zoals de persoonlijke getuigenissen van voormalige leden van de *Hitlerjugend* ¹⁸.

Naast de vernietiging en verspreiding van het relevante bronnenmateriaal, bestond er nog een derde hindernis die genomen moest worden om de geschiedenis van de HJV te kunnen reconstrueren. Het verschil tussen de Hitlerjeugd Vlaanderen en de *Hitlerjugend Flandern* was niet altijd duidelijk, zeker niet in de correspondentie tussen de Duitstalige betrokkenen. Over het algemeen maakte de context duidelijk of het inderdaad om de Vlaamse variant ging, dan wel om de in België actieve *Hitlerjugend*-afdeling, ook *Auslands-HJ* genoemd, die al sinds 1933 de kinderen van Duitse immigranten probeerde te verenigen ¹⁹.

Ondanks deze moeilijkheden bleken de beschikbare stukken en brokken HJV-informatie toch een vrij gedetailleerd beeld te kunnen geven van de geschiedenis van deze collaborerende jeugdbeweging. Voorafgegaan door een korte schets van de concurrentie op het vlak van de Vlaamse jeugdcollaboratie, kaderen de overige delen van het corpus de geformuleerde onderzoeksvragen binnen drie opeenvolgende fasen in het bestaan

---

14 O.m. de nergens anders vindbare brochure *Wat wil de H.J. Vlaanderen ?*, s.l., [1944] (uitg. *Hauptstelle Wissenschaft und Kultur*).

15 Hoewel het VRT-archief de stukken van de werkgroep “collaboratie” onder leiding van Maurice De Wilde heeft overgedragen aan het SOMA, bleven twee dozen bij de VRT achter : nr. 203415 en nr. 203416. Deze dozen bevatten uitgetypte interviews afgenomen in het kader van de documentairereeks *Politieke en Jeugdcollaboratie*. De afleveringen van de serie zoals verder in de voetnoten vermeld, zijn raadpleegbaar in de universiteitsbibliotheek van de KU Leuven.

16 In het Archief van het Koninklijk Paleis bevinden zich onder andere de bevelen tot amnestie (*sic*; amnestie staat hier voor gratie) zoals zij werden uitgevaardigd door het Kabinet van de Prins-Regent. Onder deze stukken bevindt zich ook de kwijtschelding van de doodstraf waartoe Raf Van Hulse op 16 mei 1946 veroordeeld werd [Bevel tot amnestie betr. Raf Van Hulse, 1948 (Archief van het Koninklijk Paleis, *Kabinet van de Prins-Regent*, nr. 551, stuk 831)].

17 Deze dossiers zijn momenteel bijna ontoegankelijk. Eind 2010 legde ik de Procureur-generaal een lijst met 13 namen van voormalige leiders en leidsters uit het hogere en het middenkader van de HJV voor. Van negen personen stond vast dat zij waren overleden. Einde maart 2011 gaf de Procureur-generaal mij de toestemming tot inzage in de dossiers van deze personen welke niet in ere werden hersteld, vier in totaal (waarvan één dossier onvindbaar was). De dossiers van diegenen die wel in ere zijn hersteld – waaronder verschillende Jodenjagers en SS'ers – zijn tot nader order niet raadpleegbaar.

18 Een interview met André Leysen vond op 8 december 2008 in Antwerpen plaats. Een tweede interview, met een Duits voormalig lid van de *Hitlerjugend* dat anoniem wenste te blijven, werd op 12 februari 2009 eveneens in Antwerpen afgenomen.

19 JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 410.

van de HJV. Het eerste deel is gericht op de onderhandelingen rond de oprichting van de jeugdbeweging en de eerste maanden van haar bestaan. In deze periode werd de kiem gezaaid voor toekomstige Vlaams-Duitse fricties. De daaropvolgende fase is de stilte voor de storm, waarin de bezetter schijnbaar voldoende, maar tegelijk oppervlakkige institutionele toegevingen deed om een Vlaamse façade op te trekken en zo de DeVlag tevreden te houden. In de derde en laatste fase, gedurende de laatste maanden vóór de bevrijding, toonde de bezetter zijn ware gezicht. Door deze chronologisch opgebouwde analyse van de verhouding tussen de invloed van de DeVlag en de bezetter kan duidelijker worden aangetoond wiens invloed wanneer de overhand kreeg.

I. De Vlaamse Jeugd, het Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond en de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen

De wortels van de HJV gaan terug tot de in maart 1941 opgerichte Vlaamse Jeugd (VJ). Verschillende jeugdleiders uit de VJ beschreven na de oorlog het verband tussen deze jeugdbeweging en de in oktober 1943 opgerichte Hitlerjeugd Vlaanderen. Zo stelde gewezen VJ-kaderlid en oud-dinaso Jozef Bachot – die later als *Standortführer* van Brugge een hoge positie binnen de HJV zou bekleden – het volgende: “Ik ben de overtuiging nu en ik was het ook al vroeger dat de Vlaamse Jeugd door ondersteuning van de NSDAP, als voorloper van de Hitlerjeugd was gedacht”²⁰.

De Vlaamse Jeugd ontstond in het zog van de Algemene SS Vlaanderen die eind 1940 het levenslicht zag²¹. De haast uit het niets opgedoken Vlaamse SS'er Alfons Wachtelaer had de leiding over de jeugdbeweging in handen²², en kreeg de steun van de *Reichsjugendführung* onder leiding van Artur Axmann. Heel wat leden van de Vlaamse Jeugd kwamen uit al voor de oorlog opgerichte, uitgesproken nazi-gezinde organisaties zoals de in Antwerpen ontstane Nationaal Socialistische Vlaamse Arbeiderspartij (NSVAP), waarvan Wachtelaer tijdens de bezetting een tijd leider was, en de eveneens in Antwerpen gestichte Nederduitse Hitlerjeugd (NHJ). Het is dan ook niet verwonderlijk dat de latere HJV vooral in het Antwerpse op die basis kon voortbouwen. Verder vonden ook leden uit de nazi-gezinde vleugel van het eveneens voor de bezetting opgerichte Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond (AVNJ), de jeugdbeweging van het VNV,

20 Interview van Maurice De Wilde met Jozef Bachot, 2-3.8.1983 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297).

21 MAURICE DE WILDE, *De Kollaboratie: Deel 1*, – België in de Tweede Wereldoorlog 5, Antwerpen/ Amsterdam, 1985, p. 105.

22 Volgens Andries Bogaert was Alfons Wachtelaer reeds “voor de oorlog naar [een NSDAP-partijcongres in] Nürnberg geweest”. [Gesprek Maurice De Wilde en Etienne Verhoeyen met Andries Bogaert, 13.3.1976 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297)]; Bernard Van Causenbroeck vermeldt geen verdere details over de vooroorlogse activiteiten van Wachtelaer (BERNARD VAN CAUSENBROECK, “Wachtelaer, Alfons”, in *Nieuwe Encyclopedie...*, p. 3652).

- Alfons Wachtelaer, leider der Vlaamse Jeugd, de voorloper van de Hitlerjeugd Vlaanderen. Hier spreekt hij de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen toe, waarvan hij een tijd plaatsvervangend leider was [Brussel, 1941]. Later vertrok hij naar Duitsland, waar hij uiteindelijk als officier bij de *Waffen-SS* terechtkwam. (Foto SOMA nr. 7170)

hun weg naar de VJ. De Vlaamse Jeugd was gewonnen voor de Rijksidee – het Groot-Germaanse rijk – en liet zich leiden door het voorbeeld van de Duitse *Hitlerjugend*²³.

Aangezien de Vlaamse Jeugd streefde naar het monopolie over de Nieuwe Orde-gezinde jeugd kwam het tot wrijvingen met het AVNJ, dat als jeugdbeweging van het VNV de steun van de *Militärverwaltung* kreeg. Het AVNJ, onder leiding van de katholieke arts Edgar Lehembre, wilde zichzelf immers tot dé collaborerende eenheidsjeugdbeweging ontpoppen²⁴. Aanvankelijk leek de VNV-jeugdbeweging daarin te slagen. Al in de eerste maanden van de bezetting traden – in het kader van de VNV-verruimingscampagne rond de Volksbeweging – de leiders van de Vlaamse Jeugdherbergcentrale (VJHC) en het Vlaams Instituut voor Volkskunde (VIVO) tot het AVNJ toe. Verder werden er nauwe banden onderhouden met het Diets Jeugdverbond (DJV), de voortzetting van het Algemeen Katholiek Diets Studentenverbond (AKDS)²⁵.

De *Reichsjugendführung* wenste echter een van alle politieke partijen onafhankelijke jeugdbeweging en beschouwde de Vlaamse Jeugd daarbij als de ideale pion. In februari 1941 stuurde de *Reichsjugendführung*, *Oberbannführer* Rudolf Hemesath als gevolmachtigde naar België. Zijn belangrijkste opdracht bestond erin het AVNJ uit het VNV los te weken. Hemesath zette AVNJ-leider Edgar Lehembre onder druk om met VJ-leider Alfons Wachtelaer te onderhandelen. Het liep echter niet zoals de *Reichsjugendführung* had verwacht. Lehembre liet bijzonder weinig onderhandelingsruimte en VNV-leider Staf De Clercq leek het tactisch goed aan te pakken. Op 10 mei 1941 – amper enkele maanden na het ontstaan van de Vlaamse Jeugd – werd de Eenheidsbeweging-VNV opgericht. Deze fusie had ook gevolgen op het vlak van de jeugdwerking : het Jongdinaso en de Rex-Jeugd Vlaanderen werden door het AVNJ opgeslorpt. Ook het DJV sloot zich definitief bij de nieuwe eenheidsjeugdbeweging aan²⁶.

Dankzij verdere besprekingen bereikten de VJ en het AVNJ in de loop van juni 1941 uiteindelijk toch een akkoord. Op 8 juli 1941 werd de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV) opgericht. Deze jeugdbeweging overkoepelde de VJ, het AVNJ, de Dietse Meisjesscharen (DMS)²⁷, de VJHC en het VIVO. De NSJV verwierf zo de monopoliepositie inzake de Vlaamse jeugdcollaboratie. Het akkoord betekende echter niet dat het VNV van plan was zijn greep op de jeugdbeweging op te geven.

23 MAURICE DE WILDE, *De Jeugdcollaboratie 1 : De Jeugd moet volgen*, (De Collaboratie), BRT-reeks, 1986, dl. 10, seq. 21; LIEVEN SAERENS, *Vreemdelingen in een wereldstad. Een geschiedenis van Antwerpen en zijn joodse bevolking (1880-1944)*, Tiel, 2000, p. 391, 384-385, 415-416, 527-530; BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht ...*, p. 495-496; JAN VINCKX, *Vlaanderen in uniform...*, dl. 3, p. 362-364.

24 MAURICE DE WILDE, *De Jeugdcollaboratie 1...*, seq. 29-30.

25 BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 495-497.

26 *Ibidem*.

27 Het VNV stichtte deze jeugdbeweging voor meisjes aan het begin van de bezetting. Vanaf de oprichting van de NSJV groeide zij uit tot de meisjesvleugel van de koepelorganisatie.

Organisatorisch stond de NSJV wel los van het VNV, maar de partijleiding verwachtte dat de jeugdbeweging “met het oog op het gemeenschappelijk doel, in volledige overeenstemming met de eenheidsorganisatie, het VNV, [zou] arbeiden”. Aan het hoofd van de NSJV stond nog steeds gewezen AVNJ-leider Edgar Lehembre, weliswaar met gewezen VJ-leider Alfons Wachtelaer als plaatsvervanger²⁸.

De fusie leidde vanaf het begin al tot grote interne problemen. Een deel van de voormalige AVNJ-leden vormde een haard van Groot-Nederlandse contestatie tegen de compromissen die het VNV op dat gebied met de bezetter hadden gesloten. Om binnen de collaboratie macht te verwerven, moest de partij immers zijn nationalistisch project bijstellen. Onder Duitse druk had de VNV-leiding ermee ingestemd voortaan over een politieke hereniging met Nederland (de “Dietse Volksstaat”, de “Dietse Nederlanden”, de “Groot-Nederlandse staat”) te zwijgen. Volgens Bruno De Wever bestond het doel van het VNV al vanaf november 1940 uit de vestiging van een nationaal-socialistisch Vlaanderen onder de vleugels van de Duitse overwinnaar. Dat kwam er op neer dat het VNV onder de komende Duitse suprematie het Germaanse Vlaanderen wilde aansluiten bij een Germaans blok. Van een feitelijke annexatie (*Anschluss*) door Duitsland kon volgens de partij echter geen sprake zijn²⁹. De hogere NSJV-leiding probeerde de Groot-Nederlandse agitatie in de eigen gelederen zo veel mogelijk de kop in te drukken. Hoewel deze dissidenten zich verder ook zorgen maakten over het vrijwaren van het christelijk karakter van de NSJV-jeugd, bleef elke weerstand tegen de ideologie van het nationaal-socialisme echter achterwege³⁰.

Ondanks de interne problemen voerde de NSJV-leiding na de oprichting van de eenheidsjeugdbeweging in juli 1941 de samenwerking met de *Hitlerjugend* op. De Vlaamse organisatie werd financieel door de *Hitlerjugend* gesteund, terwijl NSJV-leiders hun opleiding in kaderscholen van de *Hitlerjugend* in Duitsland kregen³¹. Na onderhandelingen tussen Edgar Lehembre en de *Reichsjugendführer* mochten de NSJV-leden vanaf de zomer van 1941 deelnemen aan de *Kinderlandverschickung* en de *Erweiterte Kinderlandverschickung*. Daardoor konden groepen Vlaamse kinderen voor

---

28 BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 497-498; FRANS VAN CAMPENHOUT, “Lehembre, Edgar”, in *Nieuwe Encyclopedie...*, p. 1834.

29 BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 354-356, 374-376, 626.

30 BRUNO DE WEVER, “Dietsche Blauwvoetvendels” en “Dietsche Meisjesscharen”, in *Nieuwe Encyclopedie...*, resp. p. 948 en 950; Id., *Greep naar de macht...*, o.m. p. 499-501, 610-611.

31 Deze rolverdeling zorgde voor wrevel bij de Diets-gezinde NSJV'ers. Een goed voorbeeld hiervan is de ontmoeting tussen NSJV-leider Edgar Lehembre en Walter Bouchery, actor in de Putsch van Vilvoorde in de herfst van 1943. Tijdens een studiereis naar Duitsland werd Lehembre in een opleidingscentrum van de *Hitlerjugend* in Potsdam aangeklampt door Bouchery die er een opleiding volgde: “Zeg, Edgard, dat kan niet zonne, dat kan hier zo niet verder zonne, zo doen wij niet mee, hé”. Bouchery was niet te spreken over de hersenspoeling waaraan de NSJV'ers in Duitsland onderworpen werden [Interview door Maurice De Wilde met Maurits Van Hagendoorn, 6.12.1981 (VRT-archieef, *Interview door Maurice De Wilde in functie van BRT-reeks “De Collaboratie”*, archiefnr. 125, doos 203416, map 4)].

respectievelijk zes weken of zes maanden op vakantie in Duitsland. Vanaf de zomer van 1942 kreeg de NSJV de toestemming om zelf dergelijke kampen te organiseren³². De jeugdbeweging propageerde ook de Germaanse Landdienst, waardoor oudere Vlaamse jongens en meisjes op Duitse boerderijen ervaring konden opdoen³³. Tevens nam de NSJV deel aan het *Langemarckstudium*, een door de *Reichsjugendführung* gefinancierde lagere en middelbare schoolopleiding³⁴, en stimuleerde ze de deelname aan de *Wehrertüchtigungslager*. De paramilitaire opleiding die de deelnemers tijdens deze *Hitlerjugend*-kampen kregen, vormde vaak een eerste stap in de richting van de *Waffen-SS*³⁵. Tijdens hun deelname aan deze projecten in Duitsland, ver buiten het bereik van het VNV, dreigde voor de NSJV'ers echter een groot gevaar. De aanwezige *Hitlerjugend* probeerde hen ontvankelijker te maken voor de door het VNV afgewezen Groot-Germaanse *Anschluss*-gedachte³⁶. Vanaf de oprichting van de Hitlerjeugd Vlaanderen in oktober 1943 nam deze nieuwe jeugdbeweging de organisatie van alle bovengenoemde projecten van de NSJV over.

Terwijl voormalige AVNJ'ers zich ergerden aan het gebrek aan Groot-Nederlandse gezindheid binnen de VNV- en NSJV-rangen, voelden ook de voormalige leiders en leden van de Vlaamse Jeugd zich niet op hun plaats binnen de Nieuwe Orde-eenhedsjeugdbeweging. Al snel werden de gevolgen hiervan duidelijk. Gewezen Antwerps VJ-leider en tevens toekomstig HJV-*Stammführer* Piet Vereecken verklaarde in 1980 dat de eenheid binnen de NSJV niet lang duurde: "De VJ leden waren in grote meerderheid tegen hun zin en overtuiging tot [de NSJV] toegetreden. Vele[n] traden [uiteindelijk] niet toe, verschillende leiders meldden zich voor de Wapen SS, anderen trokken zich terug en na een drie maanden [waren er] reeds een honderdtal uit het NSJV getreden. Ook [Alfons] Wachtelaer verliet [in 1942] het NSJV en ging [in 1944 als *Waffen-SS*'er] naar het front. (Bij de meisjes waren er zeer weinig overgegaan, de leiding hiervan deed niet mee [*sic*])"³⁷.

32 JAN VINCKX, *Vlaanderen in uniform...*, dl. 3, p. 338; Brief van Stafoverste Leo Poppe aan Eggert Reeder betr. *Kinderlandverschickung*, 14.4.1942 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, 283-1); *Moselland. Oudersbrief der "Erweiterte Kinderlandverschickung"*, 8.1943.

33 JAN VINCKX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 233; Tweede verhoor van Jef Van de Wiele, 14.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map 6, nr. 3, p. 10 recto); Opzet van Piet Vereecken betr. De Vlaamse Jeugd in Oorlogstijd, 1934-1945, s.d. (ADV, VC 1310); *Documents concernant Germaansche Landdienst*, 6.12.1944 (SOMA, *Documenten Jans*, AA 1418, nr. 58).

34 Interview door Maurice De Wilde met Karel De Cat, 28.9.1981 (VRT-archief, *Interview door Maurice De Wilde in functie van BRT-reeks "De Collaboratie"*, archiefnr. 125, doos 203415, map 1, p. 13); Collectie brieven en brochures in verband met het Langemarckstudium, 1941-1944 (SOMA, *Briefwisseling e.a. documenten van het Langemarckstudium*, AA 161).

35 JAN VINCKX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 262-267; *Documents concernant Hitlerjugend, avec annexe : brochure "Jeugd, word weerbaar !"*, 6.12.1944 (SOMA, *Documenten Jans*, AA 1418, nr. 59, p. 1-2); *REICHSJUGENDFÜHRUNG, Germaansche jeugd. Herinneringen uit Germaansche weersportkampen*, Brussel, s.d.

36 BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 500, 502-503.

37 Spreekbeurt door Piet Vereecken ... (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 281-14, p. 13-14); BERNARD VAN CAUSENBROECK, "Wachtelaer...", p. 3652.

- DeVlag-leider Jef Van de Wiele, die tevergeefs trachtte de Vlaamse controle over de Hitlerjeugd Vlaanderen te handhaven, in actie als redenaar. Toespraak van Van de Wiele bij overgang van 350 jonge DeVlag-leden naar de Hitlerjeugd Vlaanderen, zaal dierentuin van Antwerpen, 14 november 1943. (Foto's SOMA nr. 20706 en nr. 20713)

De *Reichsjugendführung* beseftte dat zijn pion, de Vlaamse Jeugd, door de NSJV was geneutraliseerd. De Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen bleef onder invloed van het nationalistische, tegen het annexionisme gekeerde VNV staan, dat door velen nog steeds als Groot-Nederlands werd beschouwd. De *Reichsjugendführung* had dus nood aan een nieuwe medestander, die werd gevonden in de Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap (DeVlag). Deze Groot-Germaans gezinde, voor het annexionisme gewonnen partij onder leiding van Jef Van de Wiele had zich verbonden met de Algemene SS Vlaanderen (in oktober 1942 omgedoopt tot 1ste Standaard van de Germaanse SS Vlaanderen) en streefde er naar de Nieuwe Orde vorm te geven in “het Grootgermaanse Rijk der Duitse natie”. Al rond mei 1941 werd de partij opgenomen in de structuren van het Duitse SS-apparaat en een half jaar later, in november 1941, werd SS-*Obergruppenführer* Gottlob Berger als hoofd van het SS-*Hauptamt* in Berlijn voorzitter van de Vlaamse DeVlag. Zo werd Van de Wiele Bergeers directe ondergeschikte en was hij zo ook onderworpen aan het gezag van Heinrich Himmler, *Reichsführer* SS. Van de Wiele meende in het Duitse Rijk zijn vaderland te hebben gevonden ³⁸.

De DeVlag aasde zelf sinds het begin van de bezetting op een eigen jeugdbeweging, aangezien het NSJV-monopolie op de jeugdcollaboratie de partij in een lastig parket bracht. Terwijl de ouders lid waren van de Groot-Germaans georiënteerde DeVlag, konden hun kinderen enkel in de NSJV, de jeugdbeweging van het in hun ogen nog steeds Groot-Nederlands geïnspireerde VNV, terecht. Sommige lokale DeVlag-partijcellen richtten daarom in de loop van 1942 een soort jongerenafdeling op. Onder andere in Maldegem, Brugge, Kortrijk en Roeselaere-Tielt werden speciale DeVlag-feestjes en -zangavonden voor kinderen georganiseerd. Het VNV probeerde via een klacht bij de *Militärverwaltung* herhaaldelijk haar monopolie op de jeugdcollaboratie hiertegen te beschermen, maar zonder veel resultaat ³⁹.

De DeVlag en de Vlaamse SS probeerden samen de *Militärverwaltung* te overtuigen van de noodzaak een nieuwe, onafhankelijke en *Hitlerjugend*-getinte collaboratiejeugdbeweging op te zetten. Hun samenwerking zorgde regelmatig voor botsingen met het VNV dat zijn monopolie op politiek vlak en in de jeugdcollaboratie heftig verdedigde ⁴⁰. Tegemoetkomend aan de aanspraken van de SS en de *Reichsjugendführung* vroeg *Militärverwaltungschef* Eggert Reeder begin 1943 wel aan VNV-leider Hendrik Elias, de opvolger van Staf De Clercq, om Edgar Lehembre te vervangen, maar Elias ging niet op deze eis in omdat hij beseftte dat de vervanging een manoeuvre was om de NSJV van het VNV los te weken ⁴¹.

---

38 BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 498-499; FRANK SEBERECHTS, *Geschiedenis van de DeVlag...*, p. 23-27; GUSTAAF JANSSENS, “De Hitlerjeugd-Vlaanderen...”, p. 65; JEF VAN DE WIELE, “Zo ging een jaar”, in *De Vlag*, 1941, nr. 1, p. 1-3.

39 Verhoor van Jef Van de Wiele, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map 6, nr. 3, p. 5 recto).

40 FRANK SEBERECHTS, *Geschiedenis van de DeVlag...*, 1991, p. 23-27.

41 BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 608.

In januari 1943 benoemde de *Reichsjugendführung* in Berlijn *Hauptbannführer* Gerhardt Bennewitz tot *Gebietsführer* voor de Duitse takken van de *Hitlerjugend* in België en Noord-Frankrijk en zond hem vervolgens naar Brussel ⁴². Al snel besefte *Gebietsführer* Bennewitz dat de oorspronkelijke intentie van de *Reichsjugendführung* om de NSJV over te nemen volledig onrealistisch was geworden. In mei 1943 weigerde VNV-leider Hendrik Elias immers definitief om Lehembre door een meer Duitsgezinde kracht te vervangen ⁴³. Bennewitz keerde zich van de NSJV af en besloot zijn vertrouwen te stellen in een bondgenootschap met de DeVlag ⁴⁴.

II. De geboorte van een nieuwe jeugdbeweging, mei 1943-januari 1944

De aanloop naar de oprichting van de Hitlerjeugd Vlaanderen en de eerste maanden van haar bestaan waren cruciaal voor het tot stand komen van de gecompliceerde interne verhouding tussen de *Hitlerjugend* en de DeVlag. Terwijl die eerste de basis legde voor een door Duitsers overheerste jeugdbeweging, interpreteerde de DeVlag de aanvankelijk vlotte Vlaams-Duitse samenwerking als een teken dat de HJV haar toebehoorde. Door dit valse gevoel van veiligheid beging de Vlaamse collaborerende partij drie kapitale vergissingen : een cruciale toegeving tijdens de onderhandelingsfase, het toevertrouwen van zo veel mogelijk jongeren aan de afgevaardigde van de *Reichsjugendführung* en het uit handen geven van de praktische organisatie van de HJV. De chronologie toont hoe deze inschattingfouten elkaar versterkten en hoe zij de basis vormden voor problemen die in de volgende fases de Vlaams-Duitse relatie kenmerkten.

Een cruciale toegeving tijdens de onderhandelingen

Terwijl de banden tussen de NSJV en de *Reichsjugendführung* aan een hoog tempo afbrokkelden, onderhandelden Gerhardt Bennewitz en Jef Van de Wiele over een mogelijke samenwerking op het gebied van hun jeugdwerking. De DeVlag vertaalde zijn visie op de collaboratie – een nationaal-socialistisch Vlaanderen, dat zich binnen de grenzen van het Derde Rijk kon ontplooiën, volwaardig naast en evenwaardig aan de andere Groot-Germaanse volkeren – daarbij in een aantal eisen waaraan zijn nieuwe, onafhankelijke en aan de *Hitlerjugend* gelijkwaardige jeugdbeweging moest voldoen. Zo wilde Van de Wiele een Vlaams kader van voormalige oostfronters uitbouwen, langs wie de Duitse jeugdleiders slechts een adviserende rol vervulden ⁴⁵.

⁴² Lidkaart Gerhardt Bennewitz [SOMA, *Personalakten van Duitse, in België bedrijvige en Belgische NSDAP- en (Waffen)SS-leden, 1933-1945*, AA 535, nr. 72].

⁴³ BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 608.

⁴⁴ Getypt uittreksel van Etienne Verhoeyen (Verzameling GUSTAAF JANSSENS, *Onderzoeksmateriaal artikel "De Hitlerjeugd-Vlaanderen" in Spiegel Historiae*, p. 3).

⁴⁵ Verhoor van Jef Van de Wiele, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map 6, nr. 3, p. 6 recto).

Jef Van de Wiele reserveerde de hoogste positie binnen de HJV-hiërarchie voor Raf Van Hulse⁴⁶. Deze DeVlag-sympathisant was een Vlaamse SS'er en *Waffen-SS*'er met frontervaring. Als voormalig hoofdonderwijzer had hij bovendien oog voor orde en discipline. Tegelijkertijd was hij ijdel, fier en hield hij ervan om in het middelpunt van de belangstelling te staan. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was Raf Van Hulse al in contact gekomen met het activisme en in de tweede helft van het interbellum werd hij lid van de in 1929 opgerichte Vlaamse Kampeergemeenschap (VKG), een van de eerste organisaties in Vlaanderen met een uitgesproken nazi-gezinde vleugel. Al vóór 1940 koesterde Van Hulse nationaal-socialistische sympathieën en tijdens de bezetting trad hij als een van de eersten tot de Algemene SS Vlaanderen toe. Een van zijn eerste initiatieven, aldus Pieter Jan Verstraete, was het bepleiten van de oprichting van een openbaar commissariaat voor jeugdvorming naar het voorbeeld van de *Hitlerjugend* en los van het AVNJ en later de NSJV⁴⁷. Van Hulses inspanningen vonden echter geen gehoor. In zijn functie van SS-Stormbanleider reorganiseerde Van Hulse vanaf begin 1941 de afdeling Oost-Vlaanderen. Hiermee maakte hij zo'n indruk dat hij op 1 september 1941 tot leider van de Algemene SS Vlaanderen benoemd werd. Eind augustus 1942 vertrok hij als oorlogsverslaggever naar het oostfront, waardoor hij niet aanwezig kon zijn bij de onderhandelingen over de oprichting van de door hem zo gewenste jeugdbeweging⁴⁸.

Jef Van de Wiele's meest opzienbarende eis tijdens de onderhandelingen betrof de naam van de nieuwe organisatie. In een brief van 25 mei 1943 aan Gottlob Berger stond hij erop dat zij als Hitlerjeugd Vlaanderen betiteld werd⁴⁹, zodat de nieuwe jeugdbeweging zich als evenwaardig aan de *Auslands-HJ* kon presenteren. Vanuit dit perspectief leek de HJV een Vlaamse, nationaal-socialistische jeugdbeweging te worden, volkomen verstrengeld met de DeVlag. De *Reichsjugendführung* stelde zich naar Van de Wiele toe flexibel op en scheen met de oprichting van de HJV zelf geen grote overwinning te behalen. De enige toezegging die Van de Wiele aan Gerhardt Bennewitz deed, werpt echter een ander licht op hun onderlinge verhouding. Tijdens de onderhandelingen beloofde de DeVlag-leider dat *Gebietsführer* Bennewitz de verantwoordelijkheid voor de nieuwe jeugdbeweging mocht dragen, totdat de eerste lichter Vlaamse leiders en leidsters slaagde voor een cursus aan de *Hitlerjugend-Akademie* van Braunschweig⁵⁰.

46 Jef Van de Wiele aan *SS-Gruppenführer* Gottlob Berger, 25.5.1943 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 282-1).

47 Raf Van Hulse formuleerde zijn opvattingen in artikels die in verscheidene tijdschriften gepubliceerd werden: RAF VAN HULSE, "Volksche reorganisatie van het lager onderwijs", in *De Vlag*, 1940, p. 97-105; RAF VAN HULSE, "Jeugd", in *De SS-Man. Kampblad der Germaansche SS in Vlaanderen*, 11.1.1941, p. 4.

48 PIETER JAN VERSTRAETE, *Raf Van Hulse. Een Vlaams Kriegsberichter...*, p. 11, 13, 16, 19, 23-25; LIEVEN SAERENS, *De Jodenjagers van de Vlaamse SS. Gewone Vlamingen?*, Tielt, 2007, p. 56.

49 Als 'vertrouwelijk' aangemerkte brief van Jef Van de Wiele aan *SS-Gruppenführer* Gottlob Berger, 25.5.1943 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 282-1).

50 Verhoor van Jef Van de Wiele, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map 6, nr. 3, p. 6 verso).

- In januari 1943 werd Gerhardt Bennewitz door de *Reichsjugendführung* in Bertijn aangesteld als *Gebietsführer* voor de Duitse takken van de *Hitlerjugend* in België en Noord-Frankrijk. Bennewitz keerde zich van de NSJV af en besloot zijn vertrouwen te stellen in de DeVlag, wat in oktober 1943 zou leiden tot de officiële oprichting van de Hitlerjeugd Vlaanderen. Hier zien we Bennewitz bij het vertrek van Vlaamse jongeren voor de Duitse *Junkerswerke* (bouw van Junkersvliegtuigen), waarvoor de NSJV en later de HJV jongeren trachtten te werven, 27 mei 1943. (Foto's SOMA nr. 26027 en nr. 26030)

Jef Van de Wieles instemming met deze beperking kan beschouwd worden als zijn eerste grote vergissing. De afspraken boden Gerhardt Bennewitz immers de mogelijkheid om met toestemming van de DeVlag zijn stempel op de HJV te drukken. Ten dele verklaart Van de Wieles toegeving zo de inschikkelijke houding van de *Reichsjugendführung* tegenover de talrijke eisen van de DeVlag-leider. Deze zag er geen graten in Bennewitz de praktische kant van de zaak in handen te geven. Van de Wiele was er van overtuigd dat de HJV na enkele maanden al aan het gezag van Raf Van Hulse – en dus aan dat van hemzelf – onderworpen zou worden.

Tijdens de onderhandelingen over de oprichting van de HJV in de zomer van 1943, escaleerde de gespannen situatie tussen het VNV, de DeVlag, de SS en de *Reichsjugendführung* volledig. Het VNV voelde zich bedreigd door de toenemende invloed van de DeVlag, zodat VNV-leider Hendrik Elias – opvolger van Staf De Clercq – tijdens een VNV-kaderdag op 6 juni 1943 zijn kaderleden verbood nog lid te zijn van de DeVlag⁵¹. Het VNV stelde ook de pogingen van *Militärverwaltungschef* Eggert Reeder, de *Reichsjugendführung* en de *Dienststelle Jungclaus* om NSJV-jeugdleider Edgar Lehembre door een Duitse marionet te vervangen niet op prijs⁵². Tijdens de Algemene Raad van het VNV op 14 augustus 1943 verbood Elias elke samenwerking met de SS en de *Reichsjugendführung*. Tevens deelde hij mee dat het VNV niet meer zou meewerken aan de zogenaamde Germaanse initiatieven zoals het *SS-Langemarckstudium*, de *Hitlerjugend-Wehrsport*-kampen, de Germaanse Landdienst, de *Erweiterte Kinderlandverschickung* enz. Het nog resterende restje samenwerking tussen de NSJV en de HJ verdween, zodat het laatste obstakel voor de *Hitlerjugend* om met een eigen, volstrekt Duitsgezind initiatief te komen, wegviel⁵³.

De overdracht van de DeVlag-jeugd

Na het afronden van de onderhandelingen startte Jef Van de Wiele zijn zoektocht naar geschikte HJV-leden. Ervan overtuigd zelf de controle over de jeugdbeweging te krijgen, spaarde hij daarbij kosten noch moeite. De bevolking stond echter afkerig tegenover de radicale Hitlerjeugd Vlaanderen die met zijn Duitse tegenhanger vereenzelvigd werd⁵⁴. De jongeren die uiteindelijk tot de jeugdbeweging toe zouden treden, hadden daarvoor al via hun DeVlag-ouders of hun verleden binnen de Vlaamse Jeugd een zekere voeling met het nationaal-socialisme ontwikkeld. De meerderheid van de HJV'ers was afkomstig uit drie duidelijk omliggende groepen.

51 BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 533.

52 De *Dienststelle Jungclaus* had de feitelijke leiding over alle politieke en paramilitaire SS-organisaties, waaronder de Vlaamse SS en de DeVlag, in handen.

53 BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 541, 608-609.

54 *Tätigkeitsbericht* nr. 26, 1.3.1944 [SOMA, *Overzichtsverslagen (Tätigkeitsberichte) en eindverslag van de Militärverwaltung, met bijlagen en andere documenten, 1940-1944*, BA L13.1/11, p. A39].

Tijdens de oprichtingsceremonie van de Hitlerjeugd Vlaanderen op 18 oktober 1943 trad een eerste groep kinderen collectief tot de jeugdbeweging toe : de 150 leerlingen van de Vlaamse School in Antwerpen⁵⁵. De Dietse Opvoedkundige Beweging (DOB) had deze onderwijsinstelling in september 1942 gesticht⁵⁶. Hoewel de school in naam onafhankelijk was, wees Herman van Puymbroeck, de DeVlag-hoofdambtsleider voor wereldbeschouwelijke vorming, haar de nodige middelen toe. Het lijkt duidelijk dat de DeVlag voor dit pedagogische project – net zoals het VNV voor de NSJV – financiële steun uit Duitsland ontving, die onder meer door de *Germanische Leitstelle* van de SS werd verstrekt⁵⁷.

Ook op andere punten wordt de band tussen de Vlaamse School en de DeVlag duidelijk. Zo waren alle docenten lid van deze partij. Verscheidene van hen, zoals Jef Cleybergh, Staf Van Velthoven, Jet Jorssen en Piet Vereecken, waren bovendien voormalige kaderleden van de VJ⁵⁸. Het onderwijs in de Vlaamse School was verder sterk anti-Belgisch en antisemitisch gekleurd en benadrukte ras, bodem en eer. De tweede taal – na het Nederlands – was het Duits⁵⁹. Na een conflict tussen de directie van de Vlaamse School en de DeVlag-leiding in de zomer van 1943, werd de onderwijsinstelling officieel aan de macht van de partij onderworpen⁶⁰.

Meteen na de opname van de leerlingen van de Vlaamse School, richtte Jef Van de Wiele zijn aandacht op een tweede doelgroep. Op 24 oktober 1943 verscheen er een aankondiging van de DeVlag-leider in de *Brüsseler Zeitung*. Van de Wiele pree in deze boodschap de leerlingen van de Vlaamse School en hij riep de overige Vlaamse jongens en meisjes op om zich binnenkort ook bij de nieuwe jeugdbeweging aan te sluiten. Om

---

55 “Flamenjongen in der Hitler-Jugend : Die erste Flämische Einheit in Antwerpen aufgenommen”, in *Brüsseler Zeitung*, 20.10.1943, p. 2; JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 1, Antwerpen, 1980, p. 295; Het precieze aantal toetredende leden tijdens deze ceremonie is onbekend. Vincx meldt aanvankelijk de aanwezigheid van 350 kinderen, terwijl hij eveneens opmerkt dat de Vlaamse School ca. 150 leerlingen telde. Gezien het radicale karakter van het onderwijs in de Vlaamse School lijkt een kleine 200 belangstellenden een meer realistische schatting te zijn.

56 BERT VAN BOGHOUT, *Mijn collaboratie en repressie*, Merksem, 1988, p. 33-34.

57 FRANK SEBERECHTS, *Geschiedenis van de DeVlag...*, p. 28-33; BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 612 en *passim*.

58 Cleybergh had de Afdeling Cultuur-Wereldbeschouwing van de Vlaamse Jeugd geleid, terwijl Jorssen aan het hoofd van de Vlaamse Jeugd Meisjes had gestaan. Zoals talrijke gewezen leden van de VJ kon Jorssen het in de NSJV niet aarden, waarna ze een tijd secretariaatswerk voor de *Dienststelle* van de *Hitlerjugend* had gedaan. Vereecken was VJ-Banleider geweest in Antwerpen. Het gelijknamige blad van de Vlaamse Jeugd was door de DOB geredigeerd geweest, onder redactie van Van Velthoven. Zie o.m. JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 381, 390; JET JORSSSEN, *Pelgrimstocht naar God. Autobiografie*, Brecht/Antwerpen, 1991, p. 10-22.

59 MAURICE DE WILDE, *De Jeugdcollaboratie 2 : De Hitlerjeugd haalt het*, (De Collaboratie), BRT-reeks, 1986, dl. 11, seq. 35-39; FRANK SEBERECHTS, “Dietsch Opvoedkundige Beweging (DOB)”, in *Nieuwe Encyclopedie...*, p. 946.

60 BERT VAN BOGHOUT, *Mijn collaboratie...*, p. 39-41.

nationaal-socialistisch gezinde ouders die belang hechtten aan het behoud van het Vlaamse karakter van hun kinderen gerust te stellen, wees Van de Wiele erop dat de HJ-uniformen voorzien waren van de Vlaamse Leeuw, en dat de toekomstige leiders Vlamingen met frontervaring zouden zijn ⁶¹. Deze uitspraken tonen dat Van de Wiele ervan overtuigd was de Vlaamse controle over de jeugdbeweging te kunnen vestigen.

Dergelijke algemene persaankondigingen lijken geen grote toestroom van nieuwe HJV-leden teweeg te hebben gebracht. Daarom concentreerde Jef Van de Wiele zich op het kroost van de oudere DeVlag'ers en op de kinderen die in de DeVlag-jongerenafdelingen waren verzameld. Alle jongens tussen 10 en 18 en alle meisjes tussen 10 en 21 jaar kregen een toetredingsformulier voor de Hitlerjeugd Vlaanderen in de bus. Vervolgens organiseerde Van de Wiele een informatievergadering waarop de DeVlag-jongeren werden aangemoedigd toe te treden ⁶².

De inspanningen van Van de Wiele gericht op de potentiële HJV-leden binnen de eigen structuur kenden wel succes. Op 14 november 1943 droeg de DeVlag tijdens een grootse plechtigheid in de diertuin van Antwerpen de jongens en meisjes in haar rangen aan de verantwoordelijkheid van de Hitlerjeugd Vlaanderen over ⁶³. Door deze toetreding van 350 van de jongste DeVlag'ers kon Jef Van de Wiele zich erop beroepen het grootste deel van de HJV-leden te hebben geworven. In zijn ogen werden de banden tussen de Hitlerjeugd Vlaanderen en de DeVlag hierdoor nog strakker aangehaald.

Ten slotte werd een derde groep jongeren tot het lidmaatschap van de HJV aangezet: de jongens die de Rijksschool Vlaanderen bezochten. Dit internaat opende op 1 september 1943 in Kwatrecht zijn deuren ⁶⁴. Het telde op dat moment 120 leerlingen en het leven verliep er volgens het model van de Duitse *Nationalpolitische Erziehungsanstalten*, de Napola-scholen ⁶⁵. In Duitsland werden deze instituten beschouwd als een soort cadettenscholen waarvan de leerlingen waren voorbestemd om elitaire functies te vervullen in het Derde Rijk ⁶⁶. De jongens die de zware selecties doorstonden, kregen er

---

61 JEF VAN DE WIELE, "An die Jugend Flanders : Ein Aufruf von Dr. Jef Van de Wiele", in *Brüsseler Zeitung*, 24.10.1943, p. 5.

62 Mededeling van het gewest Lelieoland van DeVlag (Kortrijk), 8.11.1943 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 282-1).

63 "Vlaanderen's Jeugd bekennt zich tot den Führer ! De feestviering te Antwerpen", in *Balming*, 21.11.1943, p. 3.

64 "Eine Reichsschule in Flandern : Nach dem Vorbild der Nationalpolitischen Erziehungsanstalten in Deutschland", in *Brüsseler Zeitung*, 18.4.1943, p. 5.

65 "Een Rijksschool in Vlaanderen", in *De Vlag*, nr. 10, 1943, p. 562; Telefonische mededeling door A. De Backer, 5.6.1985 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 287-1).

66 MAURICE DE WILDE, *De Jeugdcollaboratie 3 : Führers voor het Rijk*, (De Collaboratie), BRT-reeks, 1985-1986, dl. 12, seq. 3.

- Jongens van de Hitlerjeugd op de schoolbanken van de Rijksschool Vlaanderen te Kwatrecht nabij Wetteren in Oost-Vlaanderen. Aan de muur hangt een portret van Hitler. (Foto SOMA nr. 20648)

een harde nationaal-socialistische, Groot-Germaanse opvoeding, waarbij lichamelijke harding op de eerste plaats kwam ⁶⁷.

Hoewel de ideologische oriëntatie van de ouders geen toetredingsvoorwaarde vormde, kwamen de leerlingen van de Rijksschool Vlaanderen toch voornamelijk uit DeVlaggezinnen. Omwille van de – financiële – steun van de SS aan de Rijksschool hield de NSJV haar leden er zoveel mogelijk weg. De angst voor ideologische beïnvloeding was groot ⁶⁸. Door de opzet van de Rijksschool Vlaanderen stonden de leerlingen uitermate open voor het lidmaatschap van een Vlaamse variant op de *Hitlerjugend*. De toetreding liet bijgevolg niet lang op zich wachten. De laatste grote toestroom van nieuwe leden in de Hitlerjeugd Vlaanderen was daarmee een feit.

---

⁶⁷ De harde vorming waaraan de kinderen in de Rijksschool Vlaanderen onderworpen werden, blijkt onder andere uit de getuigenis van voormalig leerling Guido Becarren : GUIDO BECARREN, *Bewogen en beproefde jeugd in het Derde Rijk. In de hel van de Tweede Wereldoorlog*, Leuven, 2010, p. 14-21; "Eine Reichsschule in Flandern : Nach dem Vorbild der Nationalpolitischen Erziehungsanstalten in Deutschland", in *Brüsseler Zeitung*, 18.4.1943, p. 5.

⁶⁸ MAURICE DE WILDE, *De Jeugdcollaboratie 3 ...*, seq. 13-15.

Bij de toetreding van elke nieuwe groep werd duidelijker dat de *Reichsjugendführung* zichzelf een prominente rol in de Hitlerjeugd Vlaanderen toemat. Tijdens de opname van de Vlaamse School op 18 oktober 1943 vormden *Gebietsführer* Gerhardt Bennewitz en zijn directe ondergeschikte, *Landesjugendführer* Wilhelm Hardt het middelpunt van de festiviteiten. Bovendien liet Bennewitz in zijn kaarten kijken toen hij in zijn toespraak aanhaalde hoe “*das gemeinschaftliche Schicksal im Kampf gegen die Feinde des Reiches auf diese Weise die deutsche und flämische Jugend auch ausserhalb der Grenzen Deutschlands zueinander geführt [hat], um kameradschaftlich all zeit den Befehlen des Führers zu folgen*”⁶⁹. Bennewitz beschouwde de Hitlerjeugd Vlaanderen dus niet als een volledig van de *Hitlerjugend* onafhankelijke beweging.

Tijdens de grote ceremonie in de dierentuin van Antwerpen in november 1943, speelde Jef Van de Wiele wel een grotere rol : deze van trotse vader die de jeugd uit zijn eigen partij ten dienste stelde van de *Führer*. De Vlaamse jongeren moesten opgroeien tot sterke krachten die de stevige basis van het Derde Rijk zouden vormen en zo Hitlers toekomstvisie mee zouden realiseren. Daarbij bestempelde Van de Wiele de Vlaamse kracht achter de HJV wel als een belangrijke eigenschap van de jeugdbeweging : “Duitsland kan niet, de Führer zelf kán ons niet die zelfstandigheid geven, wél Vlaanderen zelf en zijn diepste krachten, de krachten van zijn bloed, (...), in de nationaalsocialistische leer”. Gerhardt Bennewitz stond op zijn beurt klaar om de jongste DeVlag-leden met open armen te verwelkomen. Volgens de *Gebietsführer* was dit immers de dag dat “de jeugd zoveel te fanatieker [zich] tot den Führer [bekeert]”⁷⁰. Zowel Van de Wiele als Bennewitz stond dus een toekomst ten dienste van Adolf Hitler voor ogen. In de volgende maanden werd echter duidelijk dat beiden sterk verschilden in hun opvattingen over hoe dit doel bereikt moest worden.

Met de betoonde ijver tijdens het bijeen brengen van nieuwe leden voor de Hitlerjeugd Vlaanderen, beging Jef Van de Wiele zijn tweede grote fout. Hij beschouwde zichzelf als diegene die de leerlingen van de Vlaamse school, de jongste DeVlag-leden en de jongens van de Rijksschool Vlaanderen had weten samen te brengen. Deze prestatie was mee het resultaat van de beloftes die hij hun ouders had gedaan over het toekomstige Vlaamse kader van de HJV en jeugdleader Raf Van Hulse. Van de Wiele meende op basis daarvan de situatie onder controle te hebben en stond ‘zijn’ jongens en meisjes bijgevolg met een gerust hart aan Gerhardt Bennewitz af.

---

69 “Flamenjongen in der Hitler-Jugend : Die erste Flämische Einheit in Antwerpen aufgenommen”, in *Brüsseler Zeitung*, 20.10.1943, p. 2.

70 “Vlaanderen’s Jeugd bekennt zich tot den Führer ! De feestviering te Antwerpen”, in *Balming*, 21.11.1943, p. 3.

De uitbouw van een structuur

Jef Van de Wiele schijnt er bij de overdracht van de Vlaamse jongeren geen rekening mee te hebben gehouden dat Gerhardt Bennowitz achter zijn coöperatieve façade een verborgen agenda hanteerde. Deze naïviteit vormt de derde grote fout in Van de Wiele's redenering. *Gebietsführer* Bennowitz kreeg *carte blanche* in het ontwikkelen van een structuur voor de Hitlerjeugd Vlaanderen. De eisen rond een Vlaams HJV-kader die de DeVlag tijdens de onderhandelingen had gesteld, waren in de praktijk niet afdwingbaar. Van de Wiele bezat geen enkele hefboom om Bennowitz te dwingen zich aan zijn beloften te houden wanneer hij eenmaal aan het roer van de Hitlerjeugd Vlaanderen kwam te staan. Alles hing af van de toegeeflijkheid van de *Gebietsführer* en de mate waarin hij nood had aan een goede samenwerking met de DeVlag.

De intentie van Jef Van de Wiele om het organisatorische werk aan Gerhardt Bennowitz over te laten, lijkt erg naïef en zijn inschikkelijke houding valt moeilijk te verklaren. Misschien meende Van de Wiele Bennowitz in de hand te kunnen houden. Het is ook mogelijk dat de DeVlag-leider het uitbouwen van een stevige structuur liever aan een expert uitbesteedde. Bennowitz maakte vanaf 1934 immers snel carrière binnen de *Hitlerjugend*, waardoor hij vertrouwd was met haar werking⁷¹. De medaille van Bennowitz' kennis en kunde omvatte echter ook een minder aantrekkelijke keerzijde: De *Gebietsführer* kende alle mogelijkheden om de touwtjes binnen de sterke HJ-hiërarchie in handen te houden. Bennowitz bezat zo een strategisch voordeel ten opzichte van Jef Van de Wiele.

Al tijdens de onderhandelingen over de oprichting van een Hitlerjeugd Vlaanderen dacht Gerhardt Bennowitz na over de structuur van de nieuwe jeugdbeweging⁷². Door zijn in de *Hitlerjugend* opgedane ervaring wist de *Gebietsführer* dat het operationaliseren van dergelijke projecten tijd kostte. Na de problemen met het VNV en de NSJV in augustus 1943, leek alle tijd echter opgebruikt. Voor Bennowitz en Jef Van de Wiele was het een levensbelangrijke kwestie om zo snel mogelijk zo veel mogelijk Vlaamse jongeren binnen de nog niet bestaande HJV-structuur te brengen. De *Gebietsführer* besliste daarom ietwat overhaast midden oktober al de leerlingen van de Vlaamse School als gastlid in de *Auslands-HJ* – de in België actieve tak van de *Hitlerjugend* – op te nemen⁷³. Het

71 Lidkaart Gerhardt Bennowitz [SOMA, *Personalakten van Duitse, in België bedrijvende en Belgische NSDAP- en (Waffen)SS-leden, 1933-1945*, AA 535, nr. 72].

72 Gerhardt Bennowitz aan *Oberbannführer* Schmidt, 11.6.1943 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 282-1).

73 De *Auslands-Hitlerjugend* ontstond in de herfst van 1933, toen Herman Degen naar Brussel werd gestuurd om er een HJ-afdeling op te richten. De *Auslands-HJ* verenigde alle Rijksduitse jongens en meisjes die in België woonden. Vanaf 1941 konden ook Arische Vlamingen lid worden. Onder de eerste leden bevond zich André Leysen (JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 410; JAN BOHETS, *Met weloverwogen lichtzinnigheid. De biografie van André Leysen*, Tiel, 2002, p. 32).

verschil met de eerder tot de Duitse tak toegetreden Vlamingen bestond erin dat de nieuwelingen geen eed meer moesten zweren dat ze zich op den duur tot Rijksduitsers zouden laten naturaliseren ⁷⁴.

De leden van de *Auslands-HJ* en de gastleden van de Vlaamse School werden vanaf de toetreding van deze laatste groep op 18 oktober 1943 zoveel mogelijk in aparte eenheden ingedeeld. Enkel daar waar het totale ledenaantal erg laag lag werden er gemengde groepen ingericht. Gerhardt Bennowitz verzekerde de Duitse HJ-leden er wel van dat de komst van de Vlamingen niet ten koste van de kwaliteit van hun lidmaatschap zou gaan: “*Es ist ganz klar, daß wir nur dort mit der Aufnahme der flämischen Kameraden beginnen, wo wir führungsmäßig genügend Führer und Unterführer haben, um dieser Aufgabe gerecht zu werden*” ⁷⁵. Alvorens tot een verdere werving voor de Hitlerjeugd Vlaanderen over te gaan, moest er echter een duidelijke geografische en hiërarchische structuur worden voorzien ⁷⁶.

Gebietsführer Gerhardt Bennowitz en *Landesjugendführer* Wilhelm Hardt stelden zich de territoriale indeling van de al in België actieve *Hitlerjugend*-tak tot voorbeeld. Vlaanderen werd verdeeld in vijf *Standorte*, die overeen kwamen met de verschillende provincies. Antwerpen, Brussel, Gent, Brugge en Hasselt werden elk als ‘hoofdstad’ van een dergelijke afdeling aangeduid ⁷⁷. Bennowitz en Hardt deelden de *Standorte* vervolgens verder op in *Stämme*, die de leden afkomstig uit een aantal aangrenzende gemeentes verzamelden. *Standort* Antwerpen telde vier *Stämme*, Gent en Brugge telkens drie en *Standorte* Brussel en Hasselt elk maar twee ⁷⁸.

Elke *Stamm* werd op het lokale niveau nogmaals in groepen van ongeveer 40 leden onderverdeeld. Deze *Schar* omvatte op zijn beurt ten slotte vier *Schäfte* met telkens 10 jongens of meisjes van dezelfde leeftijd die veelal uit hetzelfde dorp afkomstig waren. De *Schaft* was de kleinste eenheid binnen de Hitlerjeugd Vlaanderen ⁷⁹. In sommige gemeenten telde de HJV echter zelfs nooit genoeg leden om de getalsterkte van een *Schar* te bereiken.

⁷⁴ *Befehl der Landesjugendführung NSDAP-AO, Auslandsdeutsche Jugend - Landesjugendführung Belgien*, 15.10.1943 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 889, p. 3).

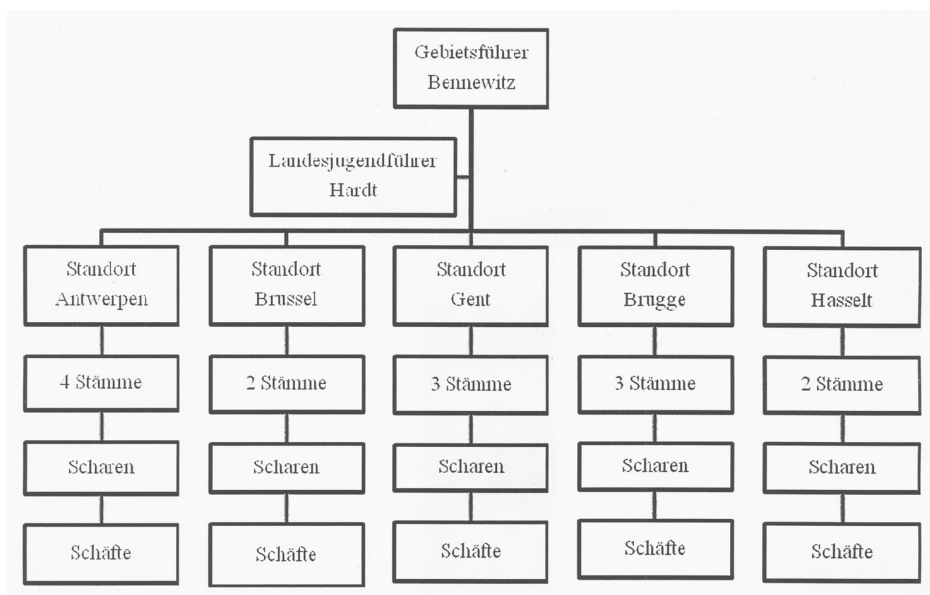
⁷⁵ *Kriegs-Mitteilungsdienst des Auslands- und Volkstumsamtes der Reichsjugendführung*, 1/44, 2.1944 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 875, p. 3).

⁷⁶ *Befehl der Landesjugendführung NSDAP-AO, Auslandsdeutsche Jugend - Landesjugendführung Belgien*, 15.10.1943 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 889, p. 4).

⁷⁷ “Een half jaar leidersopvoeding van de H.J.-Vlaanderen”, in *Balming*, 19.8.1944, p. 2.

⁷⁸ JAN VINCKX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 415.

⁷⁹ ARNO KLÖNNE, *Hitlerjugend: Die Jugend und ihre Organisation im Dritten Reich*, Hannover/ Frankfurt am Main, 1960, p. 24.

De structuur van de Hitlerjeugd Vlaanderen, oktober 1943 - januari 1944

Op het niveau van de ledenwerking werden jongens en meisjes strikt van elkaar gescheiden. Over de *Scharen* heen tekenden zich zo vier algemene, overkoepelende afdelingen af. Het Jongvolk verenigde de jongens van 10 tot 14 jaar, ook wel *Pimpfe* genoemd. Bij de meisjes droeg deze afdeling de titel Jongmeisjes. De jongens van 14 tot 18 jaar werden gegroepeerd in de eigenlijke Hitlerjeugd. Diens vrouwelijke tegenhanger heette de Meisjesbond. Voor Duitse meisjes bestond ook nog de mogelijkheid om vanaf hun 17de tot hun 21ste verjaardag vrijwillig aan de verdiepende opleiding *Glaube und Schönheit* deel te nemen⁸⁰. Er is voor zover bekend echter geen enkel Vlaams meisje tijdens de bezetting naar Duitsland gegaan om haar opleiding in de *Hitlerjugend* op deze manier te vervolmaken⁸¹.

De scheiding van jongens en meisjes werd ook hiërarchisch gezien doorgetrokken. Gerhardt Bennewitz stelde voor elke *Stamm* een vrouwelijke en een mannelijke *Stammführer* aan, telkens ondergeschikt aan de *Standortführer* en *Standortführerin*. Deze waren op hun beurt verantwoordelijkheid verschuldigd aan de *Befehlsstelle Brüssel der Reichsjugendführung*, waarin *Landesjugendführer* Wilhelm Hardt de hoogste functie bekleedde. Hardt werkte ten slotte rechtstreeks onder de door *Reichsjugendführer*

⁸⁰ JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 416.

⁸¹ Interview met anonieme Duitse, voormalig lid van de *Hitlerjugend*, 12.2.2009, seq. 52.

Artur Axmann naar België afgevaardigde *Gebietsführer*, Gerhardt Bennewitz⁸². De *Standortführer* uit de *Auslands-HJ* behielden na oktober 1943 hun positie en werden zo verantwoordelijk voor zowel de Duitse als de Vlaamse *Stämme* die in hun respectievelijke *Standorte* naast elkaar bestonden⁸³.

De toetreding van de Vlaamse gastleden bracht op lokaal niveau grote problemen met zich mee. De Duitse *Standortführer* werden bijvoorbeeld meteen geconfronteerd met de taalkloof. Er heerste duidelijk een tekort aan Vlaamse leiders en leidsters⁸⁴. Wilhelm Hardt en Gerhardt Bennewitz startten aan het einde van het jaar een eerste initiatief om dit euvel te verhelpen. Op 20 november 1943 vertrok een lichter van 15 Vlaamse kandidaat-jeugdleiders naar de *Reichsjugendführerschule* in Potsdam om er een drie weken durende cursus te volgen. Daarbij hoorde ook een wereldbeschouwelijke opvoeding over de geschiedenis van de NSDAP en haar jeugdbeweging, het partijprogramma, actuele politieke thema's en de nationaal-socialistische ideeën over bloed, ras en bodem⁸⁵. Zonder ideologisch geschoolde leiders was het immers onmogelijk om de jeugd van het nationaal-socialistische, Duitsgezinde gedachtegoed te doordringen.

Gerhardt Bennewitz pakte de taalproblematiek ook via andere initiatieven aan. Met het voorbeeld van de *Reichsjugendführerschule* in Potsdam voor ogen, opende hij half december 1943 al een *Führerinnen*-school in Ter Hulpen, bij Brussel. Vlaamse meisjes vanaf 15 jaar konden er een leidingcursus volgen, zodat zij de jongeren in de lokale *HJV-Schäfte* en *-Scharen* mee konden opvoeden. De eerste 25 cursisten arriveerden al vlak na de oprichting⁸⁶. In totaal volgden ongeveer 100 Vlaamse meisjes de opleiding⁸⁷. Onder hen bevonden zich ook voormalige NSJV-leden die de overstap naar de HJV hadden gemaakt⁸⁸. De school stond onder leiding van de Duitse *Bannmädelführerin* Maack⁸⁹.

Op 30 januari 1944 werd er een equivalent voor *Führer* ingericht in Schoten. Onder leiding van gewonde frontsoldaten volgden de toekomstige leiders van de Hitlerjeugd Vlaanderen er een korte, paramilitaire opleiding⁹⁰. Lichamelijke training,

82 JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 415.

83 *Befehl der Landesjugendführung NSDAP-AO, Auslandsdeutsche Jugend - Landesjugendführung Belgien*, 15.10.1943 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 889, p. 4).

84 *Ibidem*.

85 F[RANS] DE HOON, "Vlaamse Hitlerjeugd in Potsdam", in *Balming*, 9.1.1944, p. 3.

86 "HJ.-Führerinnenschule in Ter Hulpen", in *Brüsseler Zeitung*, 14.12.1943, p. 5.

87 Ringmap NSJV. *Reichsschule Flandern* Kwatrecht. Deelnemerslijst. Augustus-September 1944. Hitler Jeugd Vlaanderen. Deelnemerslijsten voor *Führerinnenlehrgang* in La Hulpe, 1943-1944 [(SOMA, *Deelarchief Auditoraat-generaal algemene documentatie/overtuigingsstukken (zgn archief kelder) en varia, 1933-1951 (overwegend 1940-44)*, AA 1912, nr. 53, doc. 8-29)].

88 *Ibidem*, doc. 33.

89 JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 439.

90 "Erziehung zur Haltung : Eine Führerschule der HJ.-flandern", in *Brüsseler Zeitung*, 19.3.1944, p. 5.

- Vanaf januari 1944 kregen de toekomstige leiders van de Hitlerjeugd een paramilitaire opleiding in Schoten. (Foto SOMA nr. 20690)

wereldbeschouwelijke opvoeding en ideologisch onderricht waren er aan de orde van de dag⁹¹. Deze opzet diende in zijn geheel hetzelfde doel als de studiereis naar Potsdam. De leiding van het instituut in Schoten lag – net zoals in het geval van de *Führerinnen*-school – in handen van een Duitser, *Obersturmführer* Beuttler. De post van *Stellenleiter* werd daarentegen door een Vlaming bekleed. Frans Weyler was een voormalig VJ'er⁹², verzekeringsagent van opleiding en allicht de broer van Karel en Walter Weyler, die voorname functies in de DeVlag en Vlaamse SS uitoefenden. Ook Piet Vereecken was een tijdje bij de opleiding betrokken⁹³.

91 “Een half jaar leidersopvoeding van de H.J.-Vlaanderen”, in *Balming*, 19.8.1944, p. 3.

92 JAN VINCKX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 405-406, 425 en 439; Brief van F[rans] Weyler aan *Hitlerjugend Oberbannführer* Rudolf Hemesath inzake uitnodiging *Reichsjugendführer* Artur Axmann om activiteiten van de *Hitlerjugend* in Duitsland beter te leren kennen, 10.5.1941 (SOMA, *Archieven en documenten over jeugdbewegingen : Vlaamsche Jeugd*, AA 229, nr. 21). Hemesath was in februari 1941 naar België gestuurd om er onder de hoede van de *Militärverwaltung* een jeugdwerking op te starten (BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 496).

93 Spreekbeurt door Piet Vereecken... (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 281-14, p. 15).

Met de oprichting van de opleidingsinstituten voor Vlaamse leiders en leidsters leek Gerhardt Bennewitz tegemoet te komen aan Jef Van de Wieles wensen over het kader van de Hitlerjeugd Vlaanderen. Of de *Gebietsführer* met zijn initiatieven inderdaad inging op de eisen van de DeVlag-leider is maar de vraag. Bennewitz had de Vlaamse *Führer* en *Führerinnen* immers in de eerste plaats gewoon nodig om de Nederlandstalige kinderen te kunnen bereiken.

Ondanks de samenwerking die tussen mei 1943 en januari 1944 binnen de HJV tot stand leek te zijn gekomen, waren in praktijk de eerste stappen naar een Duits overwicht gezet. Met zijn oprichtingsbepalingen had Jef Van de Wiele de *Reichsjugendführung* in de kaart gespeeld. Hij gaf zijn steun, vergrootte het ledenbestand zo veel mogelijk en liet Gerhardt Bennewitz een structuur uitwerken waarin de *Gebietsführer* stevig verankerd was. Onbewust gaf Van de Wiele Bennewitz zo de kans de hand te leggen op de hem toevertrouwde Vlaamse jeugd. De DeVlag-leider besepte niet dat – hoewel Bennewitz in deze eerste fase van het bestaan van de HJV aan de Vlaamse eisen tegemoet leek te komen – de beslissingen van de *Reichsjugendführung* vooral gebaseerd waren op noodzaak en berekening. De Duitse macht over en druk op de jongeren kon daardoor na januari 1944 hand over hand toenemen.

III. Het optrekken van een Vlaamse façade, januari-april 1944

De tweede fase in het bestaan van de Hitlerjeugd Vlaanderen werd gekenmerkt door een schijnbare versterking van de samenwerking tussen de DeVlag en de *Reichsjugendführung*, die in feite de steeds verder gaande verduitsing van de jeugdbeweging toedekte. Terwijl Jef Van de Wiele de HJV in Vlaamse handen wilde krijgen, verlangde Gerhardt Bennewitz slechts een Vlaamse façade te creëren om de DeVlag koest te houden en de jeugdbeweging naar zijn eigen hand te zetten. De *Gebietsführer* probeerde daarom het HJV-*imago* van een Vlaams laagje te voorzien door enkele Vlamingen in de hogere echelons van de bestuursstructuur te verwelkomen. Tegelijkertijd begon Van de Wiele in te zien dat hij nooit de Vlaamse controle over ‘zijn’ jeugdbeweging zou kunnen afdwingen als hij niet ingreep. Een analyse van de ideologie waaraan de leden van de Hitlerjeugd Vlaanderen bloot werden gesteld, toont ten slotte een Vlaams-gekleurd, Groot-Germaans nationaal-socialisme, vergelijkbaar met het gedachtegoed van de DeVlag en de *Hitlerjugend*.

Vlamingen in het hogere kader

Vanaf januari 1944 startten *Gebietsführer* Gerhardt Bennewitz en *Landesjugendführer* Wilhelm Hardt met het operationaliseren van de HJV-structuur, zodat de Vlaamse werking van de grond kon komen. De Vlaamse leiders en leidsters die in Schoten en Ter Hulpen hun opleiding hadden afgerond, werden aan hun *Stämme*

toegewezen ⁹⁴. Ook enkele geschikte Vlamingen die in Duitsland verbleven werden gecontacteerd en aan het einde van de maand teruggeroepen om direct als leider in de *Schäfte* en *Scharen* van de Hitlerjeugd Vlaanderen aan de slag te gaan ⁹⁵.

Tegelijkertijd groeide het ledenbestand beetje bij beetje verder aan. Ook jongeren die geen banden met het VNV of de DeVlag hadden, vonden hun weg naar de Hitlerjeugd Vlaanderen ⁹⁶. Een schatting van het aantal HJV-leden op het hoogtepunt van de jeugdbeweging valt moeilijk te maken aangezien de ledenlijsten bij de evacuatie vernietigd werden. Door het samenbrengen van de Vlaamse School, de kinderen uit de DeVlag-gelederen en de Rijksschool Vlaanderen lag het oorspronkelijke aantal op ongeveer 650 leden. Door het radicale karakter van de HJV lijkt een grote aangroei van kinderen na het opslorpen van deze zeer nationaal-socialistisch geïnspireerde groepen onwaarschijnlijk. Op basis van deze interpretaties valt een schatting van circa 1.000 leden mogelijk al optimistisch te noemen.

De gestage toename van het aantal Vlaamse leiders en leidsters en de organisatie van talrijke activiteiten, maakten een verbreding van de bovenbouw noodzakelijk. Zo niet kwam de werking van de Hitlerjeugd Vlaanderen mogelijk in het gedrang. *Gebietsführer* Bennewitz voegde daarom drie afdelingen aan het bureau van de *Landesjugendführung* toe : *Hauptstelle* I ‘Organisatie, personeel en discipline’ was voortaan verantwoordelijk voor de praktische werking van de jeugdbeweging, *Hauptstelle* II ‘*Wehrertüchtigung* en *Leibeserziehung*’ voor de sportieve initiatieven, en *Hauptstelle* III ‘Wereldbeschouwelijke scholing, cultuur, pers en propaganda’, voor de publicatie van *Führerdienst* en later *Führerinnendienst*, de Nederlandstalige leidingtijdschriften van de HJV. Bovendien benoemde Bennewitz in januari 1944 enkele Vlamingen tot *Standortführer* en plaatste hij de drie *Hauptstellen* eveneens onder een Vlaamse verantwoordelijke ⁹⁷.

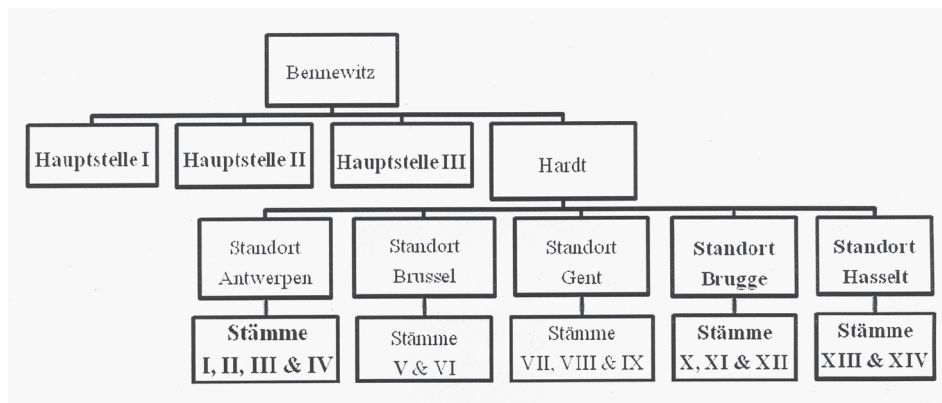
---

94 *Befehl der Landesjugendführung, Hitler-Jugend Flandern-Landesjugendführung*, 2/43, 1943 (SOMA, Archief DeVlag, AA 155, nr. 890-1, p. 1).

95 Spreekbeurt door Piet Vereecken... (SOMA, Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor..., AA 1297, nr. 281-14, p. 15).

96 *Tätigkeitsbericht* nr. 27, 10.4.1944 [SOMA, *Overzichtsverslagen (Tätigkeitsberichte) en eindverslag van de Militärverwaltung, met bijlagen en andere documenten, 1940-1944*, BA L13.1/11, p. 7].

97 *Befehl der Landesjugendführung, Hitler-Jugend Flandern-Landesjugendführung*, 15.1.1944 (SOMA, Archief DeVlag, AA 155, nr. 890-2, p. 2).

De structuur van de Hitlerjeugd Vlaanderen, januari-april 1944
(De vetgedrukte afdelingen werden in deze periode door Vlamingen geleid.)

Hauptstelle I viel vanaf 15 december 1943 onder de verantwoordelijkheid van de Antwerpenaar Frans Dillen⁹⁸. Dillen, advocaat van opleiding en oud-dinaso, was eerst algemeen secretaris van het AVNJ geweest. Midden juli 1940 benoemde VNV-leider Staf De Clercq Dillen tot waarnemend AVNJ-leider. Edgar Lehembre zat op dat moment nog steeds als weggevoerde ‘verdachte’ van mei ’40 in Frankrijk opgesloten en zou pas in augustus terugkeren. Daarop werd Dillen opnieuw algemeen secretaris van het AVNJ. In december 1940 nam hij ontslag uit de VNV-jeugdbeweging en sloot hij zich bij de Algemene SS Vlaanderen aan, een organisatie die hij mee had gesticht. In 1941 was Dillen een tijd Antwerps SS-Stormbanleider⁹⁹.

Jules Bosmans stond als HJV-sportleider vanaf 1 januari 1944 aan het hoofd van *Hauptstelle* II¹⁰⁰. Bosmans, een nationaal en internationaal gereputeerd hordeloper, was afkomstig uit de Vlaamse Jeugd en trad al op 1 december 1940 – ongeveer gelijktijdig met Frans Dillen – tot de Algemene SS Vlaanderen toe. Bosmans behoorde bovendien tot de eerste groep van 15 toekomstige HJV-leiders die in november 1943 deelnam aan de drie weken durende cursus in de *Reichsjugendführerschule* te Potsdam¹⁰¹.

Frans Weyler nam vanaf 1 december 1943 als HJV-propagandaleider de leiding van *Hauptstelle* III op zich. Zoals reeds aangehaald, bekleedde hij ook de functie van

⁹⁸ *Idem*.

⁹⁹ LIEVEN SAERENS, *De Jodenjagers van de Vlaamse SS...*, p. 59-60; BRUNO DE WEVER, *Greep naar de macht...*, p. 495.

¹⁰⁰ *Befehl der Landesjugendführung, Hitler-Jugend Flandern-Landesjugendführung*, 1/44, 15.1.1944 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 890-1, p. 2).

¹⁰¹ LIEVEN SAERENS, *De Jodenjagers van de Vlaamse SS...*, p. 160; JAN VINCKX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 381, 425, 426, 430.

Stellenleiter in de *Führer*-school in Schoten en net als veel andere HJV'ers was hij aanvankelijk lid geweest van de Vlaamse Jeugd. Op een bepaald moment werd Weyler als propagandaleider blijkbaar opgevolgd of minstens bijgestaan door Fons Bellefroid, bediende van beroep¹⁰².

Ook in de *Standorte* en *Stämme* werden er vanaf begin 1944 Vlamingen als *Führer* aangesteld. *Standort* Antwerpen dient hier ter illustratie, aangezien de Vlaamse Jeugd – en daardoor ook de Hitlerjeugd Vlaanderen – hier het sterkst had gestaan.

Standort Antwerpen werd aanvankelijk – officieel reeds vanaf 15 december 1943 – geleid door een Duitse vrouw : *Bannmädführerin* Martha Breithaupt¹⁰³. Afgaande op *Vlaanderen in uniform* werd Breithaupt op een gegeven moment opgevolgd door gewezen oostfrontier SS-*Untersturmführer* Siegfried (Fritz) Leysen. Leysen was afkomstig uit het AVNJ. Zijn jongere broer André was in 1941 één van de eerste officiële Vlaamse leden van de *Auslands-HJ* en leidde de groep van 15 leiders die in november 1943 naar Potsdam trok¹⁰⁴. Gerhardt Bennewitz was (aanvankelijk) niet te spreken over Fritz Leysen, die hij een “uitgesproken querulant” noemde en die hij verweet, als leider van de Antwerpse *Stämme* II, III en IV, tegen *Standortführerin* Breithaupt een hetze te voeren. De aanstelling van Fritz Leysen tot leider van *Standort* Antwerpen gebeurde mogelijk in mei of juni 1944. De leiding van de *Stämme* II, III en IV werd respectievelijk door *Oberscharführer* Raf De Rauw (SS-*Rottenführer*), *Stammführer* Truyts en *Oberscharführer* M. Pans (SS-*Sturmmann*) met naast hem Jan Verschuieren overgenomen. Laatstgenoemde was eveneens uit de VJ afkomstig, ging nadien over naar de NSJV en trad in september 1942 tot de *Waffen-SS* toe¹⁰⁵.

Stamm I van *Standort* Antwerpen stond aanvankelijk onder leiding van Wim Van Dijk. Van Dijk kwam uit het AVNJ, sympathiseerde voor de oorlog al met de Duitse *Hitlerjugend* en trad tijdens de bezetting tot de VJ toe. Al in april 1941 – twee maanden

102 JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 381, 425.

103 *Befehl der Landesjugendführung, Hitler-Jugend Flandern-Landesjugendführung*, 1/44, 15.1.1944 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 890-1, p. 2).

104 JAN BOHETS, *Met weloverwogen lichtzinnigheid. De biografie van André Leysen*, Tielt, 2002, p. 32; JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 430; Interview met André Leysen, 8.12.2008 (Eigen Verzameling auteur, seq. 22).

105 JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 426; ANDRÉ LEYSEN, *Achter de spiegel. Terugblik op de oorlogsjaren*, Tielt, 1995, p. 98-106 en *passim*; HUGO GIJSELS, “De zwarte jaren van André Leysen”, in JOHAN ANTHIERENS, HUGO DE SCHAMPELEIRE, HUGO GIJSELS en JAN WILLEMS, *De VlaamSSche Kronijken*, Berchem, 1987, p. 57-61; *Befehl der Landesjugendführung, Hitler-Jugend Flandern-Landesjugendführung*, 1/44, 15.1.1944 en 6/44, 7.7.1944 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 890-1, resp. p. 2 en 3); ‘Geheime’ brief van Gerhardt Bennewitz aan *Oberbannführer* Schmidt van de *Reichsjugendführung*, 18.5.1944 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Raf Van Hulse m.b.t. “De SS-Man”, arrest van 29.10.47*, nr. 725, Bundel Van Hulse, Raf, K. 106, Antwerpen 1947, deel III); Verhoor van Jan Willem Verschuieren, 28.12.1945 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jan Willem Verschuieren*, map 5 – overtuigingsstukken, stuk 6). *Stamm* III omvatte o.m. Heist-op-den Berg, zodat Truyts mogelijk staat voor de aldaar geboren Jos Truyts, een *Waffen-SS*'er (JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 5, Antwerpen, 1983, p. 84, 252).

voor de Duitse inval in Rusland op 22 juni 1941 – trad hij in dienst bij de *Waffen-SS*. Uiteindelijk belandde hij aan het oostfront, waar hij een voet verloor. In 1943 nodigde het *SS-Hauptamt* Van Dijck uit om de opleiding tot officier van de *Waffen-SS* in Bad Tölz te volgen, maar in januari 1944 stond de SS hem tijdelijk als *Standortführer* voor Antwerpen aan de HJV af. Na een opleiding aan de *Hitlerjugend-Akademie* van Braunschweig in maart 1944, werd hij omstreeks mei van dat jaar naar HJV-*Standort* Gent overgeplaatst ¹⁰⁶.

Na het vertrek van Wim Van Dijck werd *Stamm I* geleid door het duo Renaat Bauweraerts, voormalig vendelleider van de VJ in Ban Antwerpen, en Piet Vereecken, een tijd Antwerps Banleider van de VJ en voorheen lid van de Scouts, de Stormvogels en het AVNJ. Vereecken was één van de eersten geweest die zich in 1941 uit de NSJV had teruggetrokken, maar hij werd midden 1942 door kaderlid Walter Bouchery – die nochtans de Dietse strekking vertegenwoordigde – overgehaald om als Antwerps vendelleider de NSJV terug te vervoegen. In maart 1943 nam Vereecken definitief ontslag uit de NSJV en trok hij met de Vlaamse School in dienst van de *Kinderlandverschickung* naar Duitsland. In januari 1944 werd hij terug naar Vlaanderen geroepen om in de Antwerpse HJV te worden ingezet. Zijn eerste opdracht bestond eruit les te geven aan de *Führer*-school in Schoten. Bauweraerts was ook medewerker van *De SS-Man*, het blad van de Algemene SS-Vlaanderen ¹⁰⁷.

Hoewel we hier niet diep zullen ingaan op de achtergrond van de leiders en leidsters die de lagere hiërarchische niveaus van de Hitlerjeugd Vlaanderen bevolkten, valt op dat ook daar veel voormalige VJ'ers actief waren. Zo was bijvoorbeeld voormalig VJ-propagandaleider Jan Wuyts als HJV-*Kameradschaftsführer* bij de *Kinderlandverschickung* betrokken ¹⁰⁸. Hetzelfde kan gezegd worden over Martha Wyss. Deze onderwijzeres droeg de verantwoordelijkheid voor de Antwerpse *Ringe I, II en III* van de HJV-Meisjesbond en stond een tijd aan het hoofd van *Standort* Antwerpen. Ook zij was voordien een

---

¹⁰⁶ *Befehl der Landesjugendführung, Hitler-Jugend Flandern-Landesjugendführung*, 1/44, 15.1.1944 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 890-1, p. 2); Interview [Maurice De Wilde] met Wim Van Dijck, 17.4.1976 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 281-14). Ook zijn jongere broer Tony Van Dijck, was afkomstig uit het AVNJ en werd eveneens in april 1941 bij de *Waffen-SS* ingelijfd en zou daarop evenzeer de officiersopleiding in Bad Tölz volgen. Hierna kreeg hij eerst de leiding van een opleidingskamp voor de Duitse *Hitlerjugend* in Oostenrijk, waarna een kortstondig verblijf in het hoofdkwartier van de NSJV volgde. In september 1943 nam hij de algemene leiding van de Germaanse SS-Vlaanderen over (BART CROMBEZ, "Dijck, Tony Van", in *Nieuwe Encyclopedie...*, p. 958).

¹⁰⁷ JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 426; Spreekbeurt door Piet Vereecken... (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 281-14, p. 2-3, 12, 14-15).

¹⁰⁸ JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 381.

leidinggevende figuur in de VJ geweest¹⁰⁹. Over de andere Vlaamse kaderleden ontbreekt alsnog verdere informatie. Onder de jeugdige leden vinden we onder meer de 12-jarige Bert Eriksson, die, net zoals bijvoorbeeld Piet Vereecken, na de oorlog extreemrechtse Vlaams-nationalistische middens zou bezielen.

Hoewel het aantal Vlamingen in de hogere HJV-rangen toenam, was Jef Van de Wiele er helemaal niet mee opgezet dat de sleutelposities nog steeds door Duitsers werden bekleed. Hij wilde de jeugdbeweging in volstrekt Vlaamse handen krijgen¹¹⁰, maar beseftte dat hij zonder zijn kandidaat-jeugdleader, Raf Van Hulse, geen poot had om op te staan. Van Hulse bevond zich in de lente van 1944 nog aan het oostfront, waar hij in januari gewond was geraakt¹¹¹. Pas na een lang gedwongen verblijf in de ziekenboeg ontving hij in april of mei 1944 een vrijstelling van SS-dienst¹¹². Dit oponthoud en het feit dat Van Hulse de toestemming voor zijn terugkeer ontving op uitdrukkelijk bevel van Heinrich Himmler in hoogsteigen persoon¹¹³, doen vermoeden dat er hogere machten in het spel waren. Mogelijk probeerde Gerhardt Bennowitz Van Hulses terugkeer te voorkomen om hem te beletten zijn taken in de HJV aan te vatten. Deze veronderstelling wordt ondersteund door een brief van Bennowitz aan zijn oversten die hij enkele dagen voor Van Hulses terugkeer opstelde. Hierin meldde de *Gebietsführer* hoe hij Van de Wiele verteld had voorlopig niet van zin te zijn iets aan de structuur van de HJV te veranderen¹¹⁴.

Jef Van de Wieles ontevredenheid kwam, naast zijn gebrek aan controle op de sleutelposities, ook voort uit de zeer beperkte bewegingsvrijheid van de Vlamingen binnen de structuur. Gerhardt Bennowitz had vastgelegd dat “*deutsche und flämische Führer in enger Kameradschaft die Hitler-Jugend Flandern aufbauen [müssen]*”¹¹⁵. Frans Van der Auwera, hoofdorganisatieleider van de DeVlag, vatte na de oorlog de situatie

---

109 *Befehl der Landesjugendführung, Hitler-Jugend Flandern-Landesjugendführung*, 2/44, 15.2.1944 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 890-1, p. 3); Piet Vereecken vermeldt verder ook nog de initialen van drie andere Antwerpse HJV-kaderleden die afkomstig waren uit de VJ [Spreekbeurt door Piet Vereecken... (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 281-14, p. 15)]; JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 438.

110 Verhoor van Hendrik Paul Alfons Beniest, 12.6.1947 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map Bijkomende Verhoren op vraag van Van de Wiele, nr. 6, verso).

111 PIETER JAN VERSTRAETE, “Raf Van Hulse : een blijvend raadsel?”, in *TeKoS: Teksten, Kommentaren en Studies*, nr. 77, 1995, p. 78-79.

112 Verhoor van Jef Van de Wiele, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map 6, nr. 3, p. 6 verso).

113 MAURICE DE WILDE, *De Jeugdcollaboratie 2...*, seq. 75.

114 Brief van *Gebietsführer* Bennowitz aan de *Chef des Auslandsamtes Oberbannführer* Schmidt betr. *Führungsmässige Schwierigkeiten in der Hitlerjugend Flandern*, 18.5.1944 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Raf Van Hulse m.b.t. “De SS-Man”, arrest van 29.10.47*, 725.K.106. Antwerpen 1947.deel III).

115 *Befehl der Landesjugendführung, Hitler-Jugend Flandern-Landesjugendführung*, 2/43, 1943 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 890-1, p. 1).

als volgt samen : “Het is in elk geval een feit dat Van de Wiele de ‘H.J.-Vlaanderen’ in uitsluitend Vlaamse handen wilde en al het mogelijke gedaan heeft om de Duitsers daarbuiten te houden. Officieel is zulks gebeurd en de posten zijn meestal door Vlamingen bezet geworden, doch de Duitsers hebben immer enkel Duitse adviseurs naast de leiders gesteld”¹¹⁶.

Gebietsführer Gerhardt Bennewitz hield de touwtjes van de Hitlerjeugd Vlaanderen dus stevig in handen. Vanuit dit perspectief kan de vervlaamsing van de structuur vooral gelezen worden als een poging om de Duitse overmacht binnen de jeugdbeweging te maskeren. Tegelijk dienden de aanpassingen als zoethouder voor Jef Van de Wiele. Hoe langer Bennewitz de DeVlag-leider aan het lijntje kon houden, des te verder kon hij zijn eigen invloed en deze van de *Reichsjugendführung* op de Vlaamse jongeren uitbreiden.

Nationaal-socialistische indoctrinatie met een Vlaams randje

Het ideologische onderwijs vormde gedurende het korte bestaan van de Hitlerjeugd Vlaanderen een van de belangrijkste activiteiten van de jeugdbeweging. Een à twee keer per maand – en liefst nog vaker – werden de zogenaamde heimavonden georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten las de leiding teksten voor waarover de leden vragen stelden en waarrond gediscussieerd werd. Het doel van de heimavonden bestond eruit “de jongens en meisjes te begeesteren en ze bereid te maken ter opname. (...) Onze taak is het, de wil en het karakter in de juiste baan te leiden en te vormen”¹¹⁷. *In se* ging het dus om de indoctrinatie van de Vlaamse jeugd.

De inhoud van dit ideologische onderwijs kwam overeen met het gedachtegoed van de DeVlag en verschilde ook nauwelijks van dit van de Duitse *Hitlerjugend*. Zo werd het Groot-Germanendom de leden van de Hitlerjeugd Vlaanderen als ideaal voorgesteld : “En zo groots is ditmaal de volkse idee die door den Führer verkondigd wordt, dat de oude Duitse stammen, buiten de Duitse grenzen van 1933 en ook de Germaanse volkeren, zich van zijne gedachten laten doordringen en een na een zich aan de zijde van het Rijk scharen”¹¹⁸. Om de kinderen zich echte Germanen te laten voelen, werden oude gebruiken van onder het stof gehaald. Volgens de instructies voor de leiders en leidsters, vormde de morgenwijding bijvoorbeeld een terugkerend ritueel tijdens uitstapjes¹¹⁹. Het blijft uiteraard steeds de vraag in hoeverre deze voorschriften in de praktijk werden toegepast.

116 Verhoor van Frans Van der Auwera, 24.5.1947 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map Bijkomende Verhoren op vraag van Van de Wiele, nr. 20, p. A verso).

117 “Heimavondleider/ster, dit gaat u aan : de heimavond”, in *Führerdienst Hitler-Jeugd(Jugend)-Vlaanderen*, nr. 1, 1943-1944, p. 29.

118 “H.J./M.B. : Heimavond : het rijk”, in *Führerdienst*, nr. 1, 1943-1944, p. 37.

119 “Morgenwijding : zomerzonnwende 1944”, in *Führerdienst*, nr. 7, 1943-1944, p. 22-23; “Morgenwijding : het vaandel is meer dan de dood”, in *Führerdienst*, nr. 7, 1943-1944, p. 4-10.

- Meisjes van de Hitlerjeugd Vlaanderen verlaten het Gravenkasteel in Gent, na het eerste deel van de ceremonie waarbij de jeugdbeweging op 30 april 1944 haar vaandels ontving. (Foto SOMA nr. 20364, alle rechten voorbehouden)

Binnen het kader van dit Groot-Germanisme werd echter veel aandacht aan Vlaanderen geschonken. De leden van de HJV werden overspoeld door het besef dat het gebied een strijdkrachtige geschiedenis had gekend, die nu door de jongeren moest worden voortgezet: “Het is een eeuwige kamp voor Vlaanderen – en immer wordt hij op dien rijken bodem uitgedragen”¹²⁰. De Vlaamse geschiedenis werd vervolgens gebruikt om de plaats van het gebied binnen het Groot-Germaanse rijk te rechtvaardigen. Onder andere de Guldensporenslag leende zich uitstekend voor dat doel: “Aldus behaalde het Vlaamse leger, dank zij de geniale krijgskunst en ervarenheid zijner aanvoerders, dank zij evenzeer de hoge soldatendeugden der manschappen, een reusachtige en roemvolle overwinning voor het Rijk”¹²¹. Tegelijk wakkerde dergelijke militaristische taal de soldatengeest van de jongens aan, die in de eerste plaats als toekomstige militairen werden beschouwd.

De Groot-Germaanse en Vlaamse elementen werd geprojecteerd op helden van Vlaamse oorsprong waarmee de jongeren zich beter konden identificeren. Vooral Tijn Uilenspiegel werd tijdens de heimavonden regelmatig als bindmiddel voor ideologische elementen gepresenteerd. Uilenspiegel was volgens velen dé leider in de Vlaamse strijd

¹²⁰ “H.J./J.V. : Heimavond : Vlaamsch soldatendom”, in *Führerdienst*, nr. 4, 1943-1944, p. 29.

¹²¹ “Heimavond : de slag der gulden sporen : 11 juli 1302”, in *Führerdienst*, nr. 8, 1943-1944, p. 17.

voor het Germanendom, tegen alle Romaanse volkeren ¹²² : “Het is één gebied van lage landen langs de zee en in dat éne gebied woont een gemeenschappelijke geest – woont éne volksziel; en dat is dien van Uilenspiegel : de onze ! Zijn geest is in u, in mij, in elken weldenkenden mens geboren uit het Volk dat leeft tussen Duinkerken en Koningsbergen” ¹²³. De bezetter ging zelfs zo ver Tijl Uilenspiegel aan te duiden als de eerste echte nazi. Het HJV-ledentijdschrift kreeg daarom de naam *Tijl. De Jonge Nationaalsocialist* mee, met als leider en hoofdsteller de al hoger genoemde Fons Bellefroid ¹²⁴.

Ook wat de plaats van religie binnen de ideologie betreft, kwam *Gebietsführer* Gerhardt Bennowitz de DeVlag tegemoet. De partij had in het zeer katholieke Vlaanderen immers nooit openlijk stelling genomen tegen de katholieke kerk ¹²⁵. Ook in het ideologische onderwijs van de HJV werd het antikatholicisme daarom in meer bedekte termen overgebracht. Zo verving de Hitlerjeugd Vlaanderen de kerstsymboliek rond de komst van Christus door de Germaanse ritus van licht en wedergeboorte ¹²⁶. Toch bevatten de artikelen uit leidings- en ledentijdschriften soms sneren in antikerkelijke richting : “De jonge zielen van duizenden studenten schreiden neen tegen het klerikale machtsmisbruik. Dan zwaaide het bisdom met zijn banbliksems, wild in het rond. Velen werden getroffen en vlogen de straat op” ¹²⁷.

Met uitzondering van deze enkele meer op de Vlaamse noden afgestemde elementen, kwam de door de HJV gepropageerde ideologie volledig overeen met het radicaal en uitgesproken nationaal-socialisme zoals dat door de NSDAP werd uitgedragen. In feite was dat niet uitzonderlijk. Ook de DeVlag, de Vlaamse SS, het VNV en de NSJV hingen dit gedachtegoed aan. Denken we alleen al maar aan de DeVlag-brochure *Joden zijn ook mensen !* en de VNV-brochure *Het joodsche vraagstuk in vogelvlucht* ¹²⁸. Daarnaast bestond er qua nationaal-socialistische ideologie ook weinig tot geen verschil tussen de cursussen van de DeVlag, de Vlaamse SS en het VNV. Bovendien waren alle leiders van de HJV – zowel de Duitse als de Vlaamse – nationaal-socialistisch opgeleid ¹²⁹.

---

122 MARNIX BEYEN, *Held voor alle Werk. De vele gedaanten van Tijl Uilenspiegel*, Antwerpen, 1998, p. 87-88. Tijl Uilenspiegel werd zowel door collaborerende partijen als verzetsgroepen als symbool uitgekozen.

123 “Tijl Uilenspiegel”, in *Führerdienst*, nr. 9, 1943-1944, p. 37.

124 *Tijl. De Jonge Nationaalsocialist* verscheen slechts twee maal, in juni en juli 1944. Het blad werd huis aan huis verkocht door de jongens van de HJV. Zij beweerden door deze tactiek in de eerste oplage 10.000 exemplaren aan de man te hebben gebracht; Aanvraag van een offerte voor een papieren bijlage bij *Tijl. De Jonge Nationaalsocialist*, 4.7.1944 (SOMA, Archief DeVlag, AA 155, nr. 885).

125 FRANK SEBERECHTS, *Geschiedenis van de DeVlag...*, p. 46-62.

126 “Hoe versieren wij de gemeenschapszaal?”, in *Führerdienst*, nr. 1, 1943-1944, p. 17.

127 HEIN B[ENIEST], “Voorwaarts !”, in *Tijl. De Jonge Nationaalsocialist*, nr. 1, 1944, p. 1.

128 In 1942 publiceerde Uitgeverij Steenlandt *Joden zijn ook mensen!* van Jef Van de Wiele. De brochure verscheen in Franse vertaling onder de titel *Les Juifs aussi sont des hommes !* In 1942 gaf VNV-uitgeverij Volk en Staat *Het joodsche vraagstuk in vogelvlucht* van de hand van Melchior Peeters uit.

129 LIEVEN SAERENS, *Vreemdelingen in een wereldstad...*, p. 515-521, 524, 530, 542-546, 643-647.

Van alle nationaal-socialistische elementen trad vooral het *Blut und Boden*-principe tijdens de HJV-heimavonden sterk naar voor. Aan de zuiverheid van het bloed en het – Germaanse – ras werd veel aandacht besteed. De jongeren symboliseerden immers de toekomst en hun verdere nageslacht had de belangrijke taak om het Derde Rijk ook in de komende eeuwen overeind te houden. Bij de meisjes werd er op gehamerd een goede partner te kiezen om zoveel mogelijk kinderen mee te krijgen: “Er bestaat (...) geen grotere zonde tegen ons volk als het verraad aan ons eigen ras, aan ons bloed. Want dit werkt zich voort over alle volgende generaties, zij slepen allen een vloek mee in hun leven”¹³⁰.

Het *Blut*-aspect leidde tot een doorgedreven racisme. Rassenvermenging was uit den boze, zo stelde de ideologie, want “door het verlaten van de enge raszuiverheid, ten gevolge van de menselijkheidstheorieën, kwam ook de jood nog op ons land afgezaakt. Het verval onzer mensen ging sneller en sneller”¹³¹. Elk optreden tegen de ‘vreemdelingen’ werd door de HJV toegejuicht. De Antwerpse razzia’s in augustus en september 1942 werden jaren later in de leidingtijdschriften nog in een jubelstemming herdacht¹³². De kinderen werden bovendien gewaarschuwd voor “de bedreiging van het Russisch bolsjewisme en het Anglo-Amerikaans kapitalisme, waarachter dan in beide gevallen de Jood schuilt”¹³³. De raszuiverheid moest ook bij nieuwe leden van de Hitlerjeugd Vlaanderen vaststaan. Bij hun inschrijving in de jeugdbeweging moesten de jongens en meisjes een bewijs van de gemeente voegen dat zij niet in het Jodenregister ingeschreven stonden¹³⁴. Daarnaast legden zij een eed over hun Germaanse afstamming af¹³⁵.

Verschillende leiders van de HJV stonden erom bekend de antisemitische leer ook in de praktijk om te zetten. Zo leek toekomstig HJV-inspecteur Raf Van Hulse van meet af aan weinig problemen met de Jodenvervolgung te hebben gehad. Hij las niet alleen *Volksverwerping* – orgaan van de gelijknamige anti-Joodse organisatie – maar voegde ook publicaties zoals het stuitende *Der Untermensch* aan zijn bibliotheek toe. Bovendien liet Van Hulse als leider van de Algemene SS Vlaanderen zijn mannen bij anti-Joodse acties hun gang gaan en nam hij er zelfs af en toe zelf aan deel. Onder zijn leiderschap werkten de (Antwerpse) SS’ers ten slotte ook mee aan de eerste Jodenrazzia’s in de zomer van 1942¹³⁶.

130 “M.B. : Heimavond : volk en ras”, in *Führerinnendienst*, nr. 1, 1944, p. 20.

131 “H.J./J.V. : Heimavond : Vlaamsch soldatendom”, in *Führerdienst*, nr. 4, 1943-1944, p. 37.

132 *Idem*, p. 38.

133 “Het wereldgebeuren als voorbereiding tot het maandelijksch politiek en militair overzicht”, in *Führerdienst*, nr. 9, 1943-1944, p. 62.

134 Mededeling van het gewest Lelieland van DeVlag (Kortrijk), 8.11.1943 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 282-1).

135 Inschrijvingsformulier Hitler-Jeugd Vlaanderen (SOMA, *Documenten Jans*, AA 1418, nr. 442).

136 LIEVEN SAERENS, *De Jodenjagers van de Vlaamse SS...*, p. 61-63.

- Oorspronkelijke legende: “*Jugend eines neuen Europas. Jungen der flämischen Hitler-Jugend wurde Gelegenheit gegeben, eine grosse Übung der Waffen-SS mitzuerleben. Gespannt lauschen sie den Worten des Untersturmführers, der ihnen den Ablauf der Übung erklärt*”, s.d. (Foto SOMA nr. 20775)

Ook lager op de hiërarchische HJV-ladder vinden we overtuigende antisemieten terug. Zo nam de al eerder genoemde HJV-sportleider Jules Bosmans op paasmaandag 1941 deel aan de anti-Joodse pogrom in Antwerpen¹³⁷. Jozef Bachot, HJV-*Standortführer* voor Brugge en *Stammführer* voor *Stämme* XI en XII, was violist van opleiding en combineerde allicht vanaf augustus-november 1943 zijn taken binnen de jeugdbeweging met de post van Stormbanleider van de Germaanse SS in Brugge. Begin juni 1944 werd hij Stormbanleider van de Germaanse SS in Antwerpen. In die hoedanigheid was hij betrokken bij de mishandeling van de 52-jarige Jood Salomon Langer false Wasserthal en diens stiefzoon¹³⁸. De eveneens reeds vermeldde Mechelaar Jan Verschuere, HJV-*Stammführer* voor *Stamm* IV (*Standort* Antwerpen), diende vanaf januari 1944 – hij

¹³⁷ *Idem*, p. 75.

¹³⁸ *Idem*, p. 156, 160, 195-196; *Befehl der Landesjugendführung, Hitler-Jugend Flandern-Landesjugendführung*, 1/44, 15.1.1944 (SOMA, *Archief DeVlag*, AA 155, nr. 890-1, p. 2); Interview Maurice De Wilde met Jozef Bachot, 2-3.8.1983, en addendum bij interview: *Uiteenzetting der feiten [Jozef Bachot]*, 9.12.1968 (SOMA, *Interviews van verzetslui en collaborateurs gerealiseerd in het kader van de BRT-televisiereeksen over de Tweede Wereldoorlog*, 1980-1989, AA 1297); JAN VINCX, *Vlaanderen in uniform...*, dl. 4, Antwerpen, 1982, p. 330, 344. Al deze bronnen geven enigszins afwijkende data inzake de benoemingen van Bachot, die na de oorlog aan het Belgisch gerecht kon ontsnappen en in Duitsland onderdook.

was nog geen 18 jaar – een tijd als bewaker in SS-*Sammellager* Kazerne Dossin en zou in juli 1944 in Senheim de onderofficiersschool voor *Waffen-SS*'ers volgen¹³⁹.

Om de eigen bodem tegen deze vermeende vreemde en kwade invloeden der Joden en communisten te verdedigen, werd de HJV-leden een sterk militarisme en een grote offervaardigheid ingeprent. Zo kregen de jongens verhalen over frontsoldaten te horen, die erover discussieerden wie het voorrecht mocht opeisen zijn leven tijdens een pantseraanval te offeren voor het vaderland¹⁴⁰. De meisjes kregen de opdracht zo veel mogelijk kinderen te baren die zich als militair of boer konden inzetten voor het Derde Rijk. Bovendien moesten ook zij zich inzetten voor de gewapende strijd en werken voor het volk: “En zo willen ook wij dapper zijn en moedig, en daar inspringen waar het nodig is, bijzonder nu, waar er zooveel ongeluk is, na de aanvallen en de verwoestingen, en wij willen denken aan het voorbeeld van de soldaten aan het front, opdat wij ons hier niet zouden moeten schamen over onszelven”¹⁴¹.

Als overkoepelend thema stonden alle lessen en activiteiten die door de Hitlerjeugd Vlaanderen werden georganiseerd in het teken van de *Führer*. Ter zijner eer werd in de jeugdbeweging vaak krachtige taal gesproken: “Ook wij, Vlamingen, wij, Neder-Duitsers, wij zweren trouw voor eeuwig aan onzen enigen Führer Adolf Hitler. En plechtig beloven we met alle kracht die in ons schuilt te strijden, het grote voorbeeld volgend der Hitler-Jugend-kampers”¹⁴². Onder de meisjes ontstond er eveneens een ware vereringcultus rond zijn persoon: “Wij allen kennen het gezicht van den Führer, wij allen hebben reeds zijn stem gehoord, en hebben ademloos geluisterd naar zijn redevoeringen. (...) Hoe hebben we reeds diegenen benijd die het geluk hadden met hem te mogen spreken of door hem ontvangen te worden”¹⁴³.

De levenswandel van de *Führer* werd tijdens de bijeenkomsten dan wel tot in de kleinste details geanalyseerd, maar van veel contact met de DeVlag of Jef Van de Wiele was er geen sprake. De partij was nauwelijks betrokken bij de organisatie van de jeugdbeweging en haar activiteiten. Slechts een enkele keer kwam er een samenwerking tot stand. Zo kregen de HJV-kinderen de toestemming om deel te nemen aan “1. Meifeesten van de Germaanse SS, de DeVlag of de NSDAP voor zover zij de feesten doorvoeren”¹⁴⁴. Dit soort van gezamenlijk publiek optreden, zoals dat eveneens tijdens de Jan Acke-herdenking werd georkestreerd, vormde eerder de uitzondering dan de regel.

139 Verhoor van Jan Willem Verschueren, 28.12.1945 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jan Willem Verschueren*, map 5 – overtuigingsstukken, stuk 6); JAN VINCX, *Vlaanderen in uniform...*, dl. 6, p. 179.

140 A. SCHMALFUSS, “Eén Hitlerjongen tegen zes pantsers”, in *Tijl*, nr. 2, 1944, p. 3.

141 “J.M. Heimmiddag : alle leven is strijd”, in *Führerinnendienst*, nr. 5, 1944, p. 34.

142 “Heimavond : kamp der Hitler-Jugend”, in *Führerdienst*, nr. 5, 1943-1944, p. 31.

143 “Heimavond : de Fuehrer”, in *Führerinnendienst*, nr. 3, 1944, p. 20.

144 “1 mei : Nationaal-socialistische Feestdag : Dag van den Arbeid”, in *Führerinnendienst*, nr. 4, 1944, p. 7.

De minieme aandacht die binnen de Hitlerjeugd Vlaanderen aan de DeVlag werd geschonken, verraadt hoe ver de werking van partij en jeugdbeweging in de praktijk van elkaar af stond. Deze situatie was het gevolg van het evenwicht binnen de HJV dat vanaf januari 1944 steeds meer in het voordeel van de *Reichsjugendführung* doorboog. Terwijl de Vlaamse leiders en leidsters door Duitse ‘adviseurs’ werden overheerst, werden de leden verder onderwezen in de *Hitlerjugend*-ideologie. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de HJV zich – net als de NSJV destijds – inzette voor uitgesproken nationaal-socialistische projecten zoals de *Kinderlandverschickung*, de Germaanse Landdienst, het *Langemarckstudium* en de *Werhsport*-kampen van de *Hitlerjugend*¹⁴⁵.

IV. Het masker afgeworpen, april 1944-1945

De laatste maanden van de bezetting werden gekenmerkt door Gerhardt Bennowitz’ definitief verworven overmacht die zowel intern als extern geen geheim meer was. Hoewel Raf Van Hulse eindelijk naar Vlaanderen mocht terugkeren om zijn functie op te nemen, bleek immers al snel dat de rol van Inspecteur der Hitlerjeugd Vlaanderen geen inhoudelijke verantwoordelijkheden met zich meebracht. Deze ondergeschikte Vlaamse positie binnen de HJV werd bestendig tijdens en na de evacuatie naar Duitsland in september 1944.

Raf Van Hulse als Inspecteur der HJV

In april 1944 keerde Raf Van Hulse na een maandenlange verplichte revalidatie achter de oostelijke frontlinies naar Vlaanderen terug. Gerhardt Bennowitz voelde zich daardoor sterk bedreigd in zijn rol als HJV-leider. Om te voorkomen dat Van Hulse meteen werd aangesteld, probeerde de *Gebietsführer* hem te doen deelnemen aan een vijf maanden durende leiderscursus in Duitsland. Jef Van de Wiele en Van Hulse boden hiertegen samen echter zo een hevige weerstand dat Bennowitz de periode tot enkele weken inkortte. In die tijdsspanne moest de toekomstige HJV-inspecteur zich de ideologie en werking van de *Hitlerjugend* tot in het kleinste detail verder eigen maken¹⁴⁶. Midden mei 1944 werd Van Hulse uiteindelijk door *Landesjugendführer* Wilhelm Hardt tot Inspecteur der Hitlerjeugd Vlaanderen benoemd¹⁴⁷. Over hoe Hardt erin slaagde Van Hulse toch te benoemen ondanks de tegenwerking van zijn directe overste en waarom, ontbreekt elk detail.

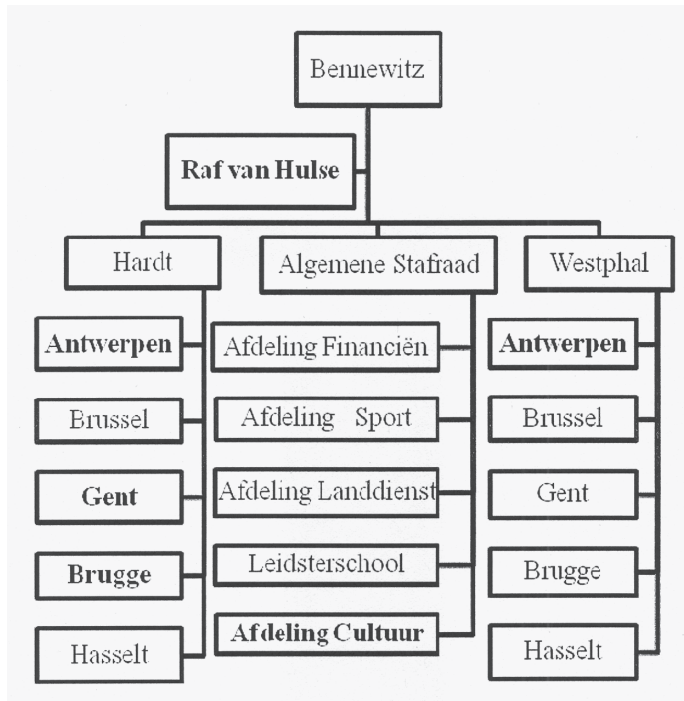
145 O.m. verhoor Jef Van de Wiele door Krijgsauditoraat, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map 6, nr. 3, p. 7 verso); Interview door Maurice De Wilde met Karel De Cat, 29.9.1981 (VRT-archieff, *Interview door Maurice De Wilde in functie van BRT-reeks “De Collaboratie”*, archiefnr. 125, doos 203415, map 1).

146 Verhoor van Jef Van de Wiele, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map 6, nr. 3, p. 6 verso - 7 recto).

147 GUSTAAF JANSSENS, “De Hitlerjeugd-Vlaanderen ...”, p. 70.

Het in functie treden van Raf Van Hulse maakte een derde reorganisatie van de HJV-structuur noodzakelijk. Na mei 1944 werden de hogere niveaus daarin nog steeds door Duitsers bezet : *Gebietsführer* Gerhardt Bennewitz, *Landesjugendführer* Wilhelm Hardt en diens vrouwelijke tegenhanger, *Landesjugendführerin* Elma Westphal, overheersten de structuur. De algemene stafraad die Bennewitz, Hardt en Westphal in enkele specifieke beleidsaspecten ondersteunde, was schijnbaar een mutatie van de eerder toegevoegde *Hauptstelle*. Vier van de vijf raadsleden waren Duitsers, elk met een andere bevoegdheid : financiën, sport, de landdienst en de *Führerinnen*-school in Ter Hulpen. Een vijfde en het enige Vlaamse lid van de raad, een vrouw, was verantwoordelijk voor cultuur ¹⁴⁸.

De structuur van de Hitlerjeugd Vlaanderen, mei-september 1944
(*Vetgedrukte afdelingen werden in deze periode door Vlamingen geleid.*)

¹⁴⁸ Opbouw van de Hitlerjeugd Vlaanderen zoals aangegeven door Françoise Gombeir (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jozef Corneel Frans Bachot m.b.t. "De SS-Man", arrest van 20.10.47, 725, deel V, nr. 6*). Aangezien de Vlaamse cultuurverantwoordelijke nooit werd veroordeeld, kan haar naam niet vrijgegeven worden.

In de lagere regionen van de bestuursstructuur waren de hervormingen veel minder diepgaand. Zo stonden de jongens van de *Standorte* Gent en Antwerpen respectievelijk onder leiding van de al hoger genoemde Vlamingen Wim Van Dijck en Fritz Leysen. Jozef Bachot en zijn opvolger Lode De Vlaminck stonden aan het hoofd van het *Standort* Brugge¹⁴⁹. Alleen *Standort* Brussel werd door een onbekende Duitser geleid. Aangezien de naam van de *Standortführer* van Hasselt in de bronnen ontbreekt, is het onmogelijk te bepalen of het een Vlwaming dan wel een Duitser betrof. Bij de meisjes vielen enkel de Antwerpse leden onder de verantwoordelijkheid van een Vlaamse *Standortführerin*¹⁵⁰. In Brugge en Gent ging het om Duitse verantwoordelijken, terwijl de identiteit van de leidsters uit Brussel en Hasselt onmogelijk te achterhalen viel¹⁵¹.

Raf Van Hulse startte na zijn aanstelling meteen met het opmaken van een inventaris van het leidingbestand, een taak die meerdere maanden in beslag zou nemen. Van Hulse had al ervaring met dergelijke opdrachten. In 1941 had de Duitse SS-leiding hem immers – met succes – gevraagd de SS-stal in Oost-Vlaanderen en Antwerpen uit te mesten¹⁵². Uit Van Hulses aantekeningen blijkt dat de eerste negatieve indrukken niet lang op zich lieten wachten. In mei en juni 1944 bezocht de nieuwe HJV-inspecteur bijvoorbeeld zoveel mogelijk leiders van zowel het hogere als het lagere kader, waarna hij hen zorgvuldig evalueerde: “[D.J.] karakterlijk zeer in orde. Kan ook als Ausbilder zeer geschikt zijn. Heeft echter [moeilijkheden] bij zijn optreden tegenover hogeren. Soms zo erg dat de woorden hem blijven steken bij melding of gesprek [... Dit maakt] dat hij die Stammen niet führen kan. Het spijt mij zeer erg dat nadat wij in een korte bespreking hadden voorzien [D.J.] als helper van [H.B.] een tijdlang in te zetten, hij nu [opeens] een paar mannen te führen krijgt alleen omdat hij ook eens führen moet (...) Dit experiment kunnen we ons naar mijn mening niet permitteren”¹⁵³. Van Hulse weet dit soort toestanden aan het feit dat “men zich te veel [volgens] het standpunt van Duitsland [opstelt], dat jonge mannen die van ’t front komen zich wel na zekere tijd aan jugendführung aangepast zullen hebben”¹⁵⁴.

Naarmate Raf Van Hulse meer toenadering zocht tot de onderste lagen van de HJV-structuur en het ledenbestand, werd hij scherper in zijn observaties. De inspecteur

149 Doordat er informatie over de data waarop Bachot bij de Hitlerjeugd Vlaanderen en de Germaanse SS werd aangesteld ontbreekt, valt onmogelijk te zeggen wanneer De Vlaminck Bachot opvolgde.

150 Hoewel de bronnen haar naam niet vermelden, gaat het hoogstwaarschijnlijk om Martha Wyss (JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 3, p. 438).

151 Opbouw van de Hitlerjeugd Vlaanderen zoals aangegeven door Françoise Gombeir (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jozef Corneel Frans Bachot m.b.t. “De SS-Man”, arrest van 20.10.47, 725, deel V, nr. 6*).

152 PIETER JAN VERSTRAETE, *Raf Van Hulse. Een Vlaamse Kriegsberichter...*, p. 24-25.

153 Kopieën van de aantekeningen van Raf Van Hulse (Verzameling Gustaaf Janssens, *Onderzoeksmateriaal artikel “De Hitlerjeugd-Vlaanderen” in Spiegel Historiae*, p. 10 recto-verso).

154 *Idem*, 11 verso.

stelde bijvoorbeeld vast dat de jongens en meisjes zichzelf los wilden maken van de Duitse leiding omdat deze te officieel was. De *Reichsjugendführung* had volgens Van Hulse te veel ervaring met jeugdzorg en spiegelde zich te veel aan de stand van zaken in de Duitse *Hitlerjugend*, wat kennelijk een averechts effect had. De Vlaamse jeugd wilde niet van de Duitse ervaringen horen omdat ze zelf een revolutionaire rol meende te moeten vervullen. Van Hulse hekelde vooral het feit dat er te veel verboden, vastgelegd, gepland en besproken werd door de leiding, terwijl de jeugd te weinig zelf mocht doen. Hij vermeldde zelfs dat er in sommige *Stämme* een – geheime – HJV-dienst bestond buiten de officiële, waarin activiteiten werden ondernomen die de jeugd het liefste deed ¹⁵⁵.

De toestand van de HJV bleek alles behalve rooskleurig. Raf Van Hulses inspectieronde voerde hem daardoor tot bijtende conclusies : “Het is mijn indruk dat op dit ogenblik de HJ in Vlaanderen nog grotendeels façade is. Ik neem dit niet kwalijk (in tegendeel) dit moet er zijn maar nu moet achter die façade inhoud komen ¹⁵⁶. (...) Op dit ogenblik wordt veel te veel van het standpunt uitgegaan dat de organisatie er staat. Dit is de grootste vergissing. Er staat alleen een wankelbaar, los geraamte dat nog lang niet gebonden is en dat wanneer niet vlug de nodige steunpijlers bijgebouwd worden en vastgelegd en meer aan de andere zijde gestut wordt, het geheel voortdurend opnieuw tuimelen kan” ¹⁵⁷. Onder dit geheel verstond de inspecteur zowel de leiding als de Vlaamse jongeren die lid waren van de Hitlerjeugd Vlaanderen. Van Hulse beschouwde het als zijn taak deze bestaande wantoestanden in de toekomst aan te pakken.

De Duitse tegenstand trof HJV-inspecteur Raf Van Hulse met volle kracht. Gerhardt Bennowitz was niet van plan ook maar een duimbreed aan Van Hulse toe te geven en bracht die boodschap via talloze kleine pesterijen over. Zo werden bijvoorbeeld de middelen die Duitse functionarissen van de *Landesjugendführung* wel ter beschikking stonden, aan hem onzeggd. In zijn notities beschreef Van Hulse hoe de drie bedrijfsvoertuigen van de *HJ-Befehlsstelle* Brussel door de *Gebiets-* en de *Landesjugendführer* werden gebruikt om op restaurantbezoek te gaan. Aan Van Hulse of een van de andere Vlamingen “werden [de auto’s en motors] nog nooit ter beschikking gesteld (...) (Vervloekte parasieten zijn ‘t)” ¹⁵⁸.

Door de tussenkomsten van Gerhardt Bennowitz verwierf Raf Van Hulse binnen de Hitlerjeugd Vlaanderen in praktijk weinig tot geen gezag. De Vlag-leider Jef Van de Wiele besepte dat de weg naar een aan zijn partij gelieerde jeugdbeweging zeer lang ging

---

155 *Idem*, 18 verso - 19 recto.

156 *Idem*, 16 recto.

157 *Idem*, 18 verso.

158 *Idem*, 19 verso.

worden. Van Hulse zelf, die zijn taak met groot enthousiasme had aangevat, werd met de dag mismoediger : “Ik ben volledig aan [de *Landesjugendführung*] overgeleverd en zij profiteren daarvan. Vragen doe ik niets meer, daarvoor ben ik verdomd te fier. Met hen ruzie maken wil ik nog niet omdat ik nog geen gelegenheid had heel de zaak aan mij te binden, en zij nog te veel gelegenheid hebben mij af te schieten. Ik ben poeslief met hen en [toon] mijn [groeierende] verachting voor hun geparasiteer niet. Ik voel dat

- Raf Van Hulse, standaardleider der Germaanse SS en voormalig oorlogsverslaggever aan het Oostfront, werd in oktober 1943 aan het hoofd van de Hitlerjeugd Vlaanderen geplaatst. Hier zien we hem te midden van leden van de HJV tijdens een heldenherdenking op het kerkhof in Langemarck op 26 juni 1944. In die periode hadden de wrijvingen tussen Van Hulse en Gerhardt Bennewitz een hoogtepunt bereikt. (Foto SOMA nr. 20544)

ze absoluut willen dat ik misluk”¹⁵⁹. Van Hulse was zich zelf dus ook bewust van zijn ondergeschikte positie.

Gerhardt Bennewitz behield de overhand en deed er alles aan om de geringe Vlaamse invloeden monddood te maken, hoewel het nooit zijn bedoeling was Van Hulse helemaal te elimineren. De *Gebietsführer* tolereerde Van Hulses aanwezigheid binnen de HJV-structuur omdat hij Jef Van de Wiele met behulp van deze schijntoegeving alle wind uit de zeilen meende te kunnen halen. Bennewitz gaf zich bloot toen hij in een brief aan de leider van het *Auslandsamt der Reichsjugendführung* in Berlijn, *Oberbannführer* Herbert Schmidt, schreef dat Raf Van Hulse slechts „*eine nach aussen hin für die Führung der Flamen verantwortliche flämische Jugendführ[er]*“ was¹⁶⁰.

Bennewitz werd gedwongen een evenwicht te zoeken tussen zijn verlangen naar een Vlaams gezicht voor de HJV en het beperken van Raf Van Hulses bevoegdheden. Uiteindelijk ging de *Gebietsführer* in de zomer van 1944 kennelijk te ver in zijn pogingen de Inspecteur der HJV op afstand te houden. Uit zijn brief van 15 augustus 1944 aan *SS-Hauptsturmführer* Rolf Wilkening, de cultuurverantwoordelijke van de *Propaganda-Abteilung* in België en voor de oorlog de drijvende kracht achter de DeVlag, blijkt dat Van Hulse bereid was zijn ontslag in te dienen : “Bij vele onzer jongens groeit werkelijk verachting en soms haat om al die scheve toestanden [in de Hitlerjeugd Vlaanderen ...] Ik ben het dan ook zat en ben van plan hartelijk voor de eer [van de functie van HJV-inspecteur] te bedanken. Het is veel beter dat ik naar 't front terugkeer”¹⁶¹. De plotselinge evacuatie naar Duitsland deed Van Hulse echter op zijn besluit terugkomen. De Vlaamse jeugd had hem, naar zijn mening, meer dan ooit nodig.

De Hitlerjeugd Vlaanderen in Duitsland

Toen het bevel tot evacuatie eind augustus in Vlaanderen werd afgekondigd, bevond Raf Van Hulse zich in Denemarken om aan festiviteiten van de Deense jeugd deel te nemen¹⁶². Door zijn afwezigheid kon Gerhardt Bennewitz alle beslissingen over vervoer, huisvesting, tewerkstelling en administratie alleen nemen. Van Hulse verspeelde zo de cruciale kans een betekenisvolle rol te vervullen tijdens het verblijf van de Hitlerjeugd Vlaanderen in Duitsland. De evacuatie vormde op die manier het beslissende moment in de Vlaams-Duitse machtsstrijd rond het beheer van de Hitlerjeugd Vlaanderen.

¹⁵⁹ *Idem*, 20 recto - verso.

¹⁶⁰ Brief van *Gebietsführer* Gerhardt Bennewitz aan de *Chef des Auslandsamt Oberbannführer* Schmidt betr. *Führungsmässige Schwierigkeiten in der Hitlerjugend Flandern*, 18.5.1944 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Raf Van Hulse m.b.t. "De SS-Man"*, arrest van 29.10.47, 725.K.106.Antwerpen 1947.deel III).

¹⁶¹ Uitgetypte brief van Raf Van Hulse aan Rolf Wilkening, 15.8.1944 (SOMA, *Onderzoekscollectie over België in de Tweede Wereldoorlog aangelegd voor...*, AA 1297, nr. 282-1, p. 2).

¹⁶² Verhoor van Raf Van Hulse, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Raf Van Hulse m.b.t. "De SS-Man"*, arrest van 29.10.47, 725.K.106.Antwerpen 1947.deel III, p. 2 recto).

Gerhardt Bennowitz speelde voortaan een thuiswedstrijd die Raf Van Hulse onmogelijk kon winnen. De HJV stond nog steeds onder leiding van de voormalige *Gebietsführer* en nu de organisatie zich op Duitse bodem bevond, bezat Van Hulse geen enkel middel meer om zijn aanspraken als Inspecteur der Hitlerjeugd Vlaanderen te laten gelden. Toch trok hij begin september 1944 naar Duitsland, waar hij een zinloze zoektocht startte naar de overblijfselen van ‘zijn’ Hitlerjeugd Vlaanderen. De organisatie was verspreid geraakt over de resterende delen van het ineem stortende Derde Rijk en de plaatselijke Duitse *Hitlerjugend*-jeugdleiders hadden de werking op zich genomen ¹⁶³.

In september 1944 voerden de Duitse instanties de algemene *Arbeitsdienstpflicht* in. De Vlaamse jongens en meisjes die hun collaborerende ouders naar Duitsland waren gevolgd, werden in de Duitse oorlogseconomie ingezet. Raf Van Hulse contacteerde de Deense, Waalse en Nederlandse jeugdleiders, die de jongens en meisjes uit hun respectievelijke vaderland eveneens opgevorderd zagen. Toen de Duitse *Reichsjugendführung* besloot een *Kriegseinsatzstab Germanische Jugend* op te richten, werd de internationale groep – zeer onverwacht gezien Van Hulses verstandhouding met Gerhardt Bennowitz – een officiële functie in deze staf aangeboden. Van Hulse aanvaardde de leiding van de afdeling *Sonderstab Flandern*. Zijn Waalse, Deense en Nederlandse medestanders vervulden soortgelijke functies ¹⁶⁴.

In naoorlogse verhoren beweerde Raf Van Hulse dat zijn naam als voorzitter van de *Sonderstab Flandern* vervolgens door de Duitsers was misbruikt. Hij leek advertenties in dag- en weekbladen ondertekend te hebben die de Vlaamse jeugd oproepen tot de vrijwillige aanmelding voor *kriegswichtige Einsatz*. Van Hulse verweet Jef Van de Wiele de oproepen achter zijn rug om te hebben laten publiceren ¹⁶⁵. Uit geheime documenten blijkt echter dat Van Hulses beschuldigingen aan Van de Wiele adres met enige scepsis moeten worden benaderd. Eind september 1944 wist de voormalige HJV-inspecteur wel degelijk dat de *Jugenddienstpflicht* weldra zou worden ingevoerd. Bovendien zond hij tientallen Vlaamse jongens naar sportkampen van de *Wehrmacht*, plaatsen waarvan hij wist dat er geworven werd voor de *Hitlerjugend*-bataljons ¹⁶⁶.

In hoeverre Raf Van Hulse bij deze initiatieven betrokken was valt niet meer te achterhalen. Was het zo dat hij als hoofd van de *Sonderstab Flandern* net zo vleugellam was als tijdens zijn ambtstermijn als Inspecteur der Hitlerjeugd Vlaanderen? Terwijl de Duitsers Van Hulse opnieuw een leidinggevende positie toekenden, kon – of wilde – hij

163 Verhoor van Raf Van Hulse, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Raf Van Hulse m.b.t. “De SS-Man”, arrest van 29.10.47, 725.K.106.* Antwerpen 1947. deel III, p. 2 recto - verso).

164 *Idem*, p. 2 verso - 3 recto.

165 *Idem*, p. 3 verso - 4 recto.

166 *Aktenvermerk über die Besprechung mit Raf Van Hulse, 26.9.1944* [SOMA, *Correspondentie en nota's van het Grenz- und Auslandsamt van de Reichsjugend-führung over een Europese (Germaanse) jeugdbeweging*, AA 573, nr. 17, p. 2].

niet verhinderen dat onder de voormalige HJV-leden voor de *Waffen-SS* geworven werd. In zijn naoorlogse verhoor verklaarde hij : “[De leden] kwamen rechtstreeks uit een groepering waar ze natuurlijk op en top klaargemaakt waren voor de *Waffen-SS*. Er is tenandere geen twijfel aan dat het enkel de Duitse leiding van de Hitlerjeugd Vlaanderen en niemand anders is die bevelen in die zin zal gegeven hebben”¹⁶⁷. Zulke uitspraken kunnen echter ook bestempeld worden als naoorlogse uitvluchten.

Terwijl de wrijvingen tussen Raf Van Hulse en Gerhardt Bennewitz al vóór de evacuatie aan de orde van de dag waren, ontstonden er tijdens hun verblijf in Duitsland ook spanningen tussen de voormalige inspecteur en Jef Van de Wiele. De DeVlag-leider publiceerde herhaaldelijk aankondigingen om de Vlaamse jeugd in Duitsland tot actie op te roepen¹⁶⁸, en lobbyde voor het invoeren van de dienstplicht voor Vlaamse jongens en meisjes in Duitsland. Van de Wiele beweerde na de oorlog dat die dienstplicht voor hem slechts bestond uit het verplicht deelnemen aan jeugdavonden, uitstappen en zangavonden, wat in de praktijk neerkwam op het hervatten van de activiteiten van de Hitlerjeugd Vlaanderen. De dienstplicht had volgens de DeVlag-leider bijgevolg niets van doen met de arbeidsdienst of militaire activiteiten. Mogelijk hoopte Van de Wiele eindelijk zijn felbegeerde jeugdbeweging in de wacht te slepen. Tijdens hetzelfde verhoor bleek echter dat zijn plannen veel minder vredelievend waren geweest. De DeVlag-leider bekende mee aan de basis te hebben gelegen van het jeugdbataljon dat vanaf 1945 aan de Vlaamse *Division Langemarck* werd toegevoegd¹⁶⁹.

De oprichting van het Hitlerjeugd-bataljon op de Lüneburger Heide toont dat de Duitsers de totale macht over de HJV hadden verworven¹⁷⁰. Het bataljon bestond uit 200 tot 400 jonge vrijwilligers, voornamelijk voormalige leden van de HJV¹⁷¹. Op 6 maart 1945 vroeg *Reichsjugendführer* Artur Axmann aan *Reichsführer SS* Heinrich Himmler de toelating om het jeugdbataljon de naam *SS-Freiwilligen-Bataljon Hitlerjugend-Flandern* mee te geven¹⁷². De *Reichsführer* bevestigde de daaropvolgende dag de werking van de eenheid en bestempelde de jonge Vlamingen als een reservoir voor latere topfuncties in het Rijk. De naam *Hitlerjugend-Flandern* kon daarentegen, zo verklaarde Himmler, enkel door Adolf Hitler zelf worden toegekend. Meer officieel was de benaming SS-

167 Verhoor van Raf Van Hulse, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Raf Van Hulse m.b.t. “De SS-Man”, arrest van 29.10.47*, 725.K.106.Antwerpen 1947.deel III, p. 4 recto).

168 *Documents concernant la mobilisation*, 3.7.1945 (SOMA, *Documenten Jans*, AA 1418, nr. 227, p. 1).

169 Verhoor van Jef Van de Wiele, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map 6, nr. 3, p. 8 recto en 9 recto).

170 WILLEM MEYERS, “De Vlaamse Landsleiding’: een emigrantenregering in Duitsland na september 1944 ?”, in *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, nr. 2, 1972, p. 69.

171 Verhoor van Jef Van de Wiele, 1.6.1946 (College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jef Van de Wiele*, A. 1948. 9, map 6, nr. 3, p. 8 verso).

172 Brief van Artur Axmann aan Heinrich Himmler, 6.3.1945 (SOMA, *German Records Microfilmed at Alexandria*, T 175, R 66, fr. 2581972).

Jugend Bataillon 27 "Langemarck", als troepenonderdeel van de *27. SS-Freiwilligen-Grenadierdivision "Langemarck"*. Desalniettemin gingen de Vlaamse jongens onder de benaming *Hitlerjugend-Flandern* de geschiedenis in, nadat het bataljon eind april 1945 in de omgeving van Prenzlau bijna volledig werd weggevaagd ¹⁷³.

- Duitse propagandafoto voor deelname aan *Wehrsportkampen* in Duitsland, 12 maart 1943. Aan de hier getoonde militaire vooropleiding in het laaggebergte Westerwald namen zowel leden van de Hitlerjeugd uit Vlaanderen als uit Noorwegen, Denemarken en Nederlands deel. (Foto SOMA nr. 20551)

Tot de vrijwilligers-kaderleden van het jeugdbataljon behoorden Jules Bosmans, Piet Vereecken, Jan Verschueren en Lode De Vlaminck ¹⁷⁴. Frits Leysen en mogelijk Truys vinden we terug bij de *27. SS-Freiwilligen-Grenadierdivision "Langemarck"*. Op papier was Leysen ook betrokken bij de *I. SS Polizei-Bataillon "Flandern"*, een

¹⁷³ WILLEM MEYERS, "De Vlaamse Landsleiding'...", p. 84-85; JAN VINCX, *Vlaanderen in uniform...*, dl. 7, Antwerpen, 1984, p. 482-485, 514-521.

¹⁷⁴ JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 7, p. 500-501.

eenheid die in feite nooit van de grond kwam¹⁷⁵. Raf de Rauw van zijn kant volgde nog in januari 1945 een opleiding voor officier bij de *Kriegs-Junkerlehrgang* in Bad Tölz, waar hij op 13 januari bevorderd werd tot *Standartenjunker* van de *Waffen-SS*¹⁷⁶. De 17-jarige André Leysen, die vanaf een bepaald moment *de facto* evenzeer deel uitmaakte van de Hitlerjeugd Vlaanderen, was verbonden aan de in september 1944 in Duitsland opgerichte Vlaamse Landsleiding, met Jef Van de Wiele als Landsleider en Raf Van Hulse als gevolmachtigde voor de werkgroep Jeugdzaken. Hij bracht het tot ‘kabinetschef’ van René Lagrou, hoofd van de werkgroep Binnenlandse zaken van de Vlaamse Landsleiding en eertijds medestichter en eerste leider van de Algemene SS-Vlaanderen¹⁷⁷.

De evacuatie naar Duitsland bezorgde de *Reichsjugendführung* uiteindelijk de eindoverwinning in de machtsstrijd die zich vanaf 1943 in de Hitlerjeugd Vlaanderen voltrokken had. Met de oprichting van het Hitlerjeugd-bataljon liet de Duitse *Jugendführung* elke voorzichtigheid varen en kwam de ware bestemming van de HJV aan het licht : de jeugdbeweging was voornamelijk een reservoir voor het leger van het Derde Rijk. Raf Van Hulse kreeg opnieuw slechts een symbolische functie, terwijl Vlaamse jongeren verplicht tewerk werden gesteld of omkwamen in de gewapende strijd. Deze voortzetting van de verhouding tussen Gerhardt Bennewitz en Van Hulse, toont diens ware plaats binnen de HJV. De Inspecteur der Hitlerjeugd Vlaanderen fungeerde slechts als Vlaams uithangbord voor een *in se* door Duitsers geleide jeugdbeweging.

Na de oorlog werden talrijke (kader)leden van Hitlerjeugd Vlaanderen gearresteerd en veroordeeld. Raf Van Hulse werd tot de doodstraf veroordeeld, maar hij kreeg gratie en kwam in september 1951 vrij. Ook de DeVlag-leider en HJV-bezieler Jef Van de Wiele werd tot de doodstraf veroordeeld, maar hij kreeg evenzeer gratie en kwam in december 1963, als laatste van de opgesloten collaborateurs, vrij. Jan Verschuereen werd aanvankelijk, in december 1944, bij verstek ter dood veroordeeld. In mei 1945 werd hij gearresteerd. In november 1945 ging hij in verzet tegen het vonnis bij verstek, maar het vonnis werd door de Krijgsraad bevestigd. Nog eens een jaar later ging hij bij het Krijgshof in beroep tegen zijn ter dood veroordeling. Uiteindelijk werd zijn doodstraf omgezet in 20 jaar gevangenisstraf; later teruggebracht tot 12 jaar¹⁷⁸. Jozef Bachot werd eveneens bij verstek ter dood veroordeeld, maar werd nooit door het Belgisch gerecht

---

175 JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 7, p. 219, 664-667; HUGO GIJSELS, “De zwarte jaren van André Leysen”, ..., p. 60-61.

176 JAN VINCX, *Vlaanderen in Uniform...*, dl. 6, Antwerpen, 1983, p. 135.

177 ANDRÉ LEYSEN, *Achter de spiegel...*, p. 174-192, 223-224; WILLEM MEYERS, “‘De Vlaamse Landsleiding’...”, p. 63.

178 College van de Procureurs-generaal, *Dossier Jan Willem Verschuereen*.

gevat. Hij dook onder in Duitsland¹⁷⁹. De meeste jongeren werden ongemoeid gelaten. Zo werden Bert Eriksson en André Leysen weliswaar geïnterneerd, maar gezien hun jeugdige leeftijd vrij vlug terug vrijgelaten¹⁸⁰. Overigens werden vele effectief veroordeelden later in ere hersteld. Dat was onder meer het geval voor Piet Vereecken, Lode De Vlaminck en Jules Bosmans. Daar kunnen we bijvoorbeeld nog Frans Dillen en Jet Jorssen, onder meer bezielers van de Vlaamse Jeugd, aan toevoegen¹⁸¹.

V. Besluit

De jeugdcollaboratie kwam tot nu toe onvoldoende aan bod binnen de historiografie over Vlaanderen in de Tweede Wereldoorlog. Nochtans zijn jeugdbewegingen zeer geschikt om eventuele spanningen tussen bezetter en collaborerende partijen te detecteren. Jongeren werden binnen de nationaal-socialistische ideologie immers beschouwd als de erfgenamen van alles wat Hitler had opgebouwd. De instantie die de jeugd naar eigen inzicht kon kneden, gaf daardoor mee vorm aan het voorspelde duizendjarige Derde Rijk en de toekomstvisie van de *Führer* zelf. De Hitlerjeugd Vlaanderen viel in de periode 1943-1944 ten prooi aan een dergelijke machtsstrijd, met als inzet de controle over de Vlaamse jongens en meisjes. De concurrentie tussen de *Reichsjugendführung* en de DeVlag nam daarbij snel toe.

De in het corpus gepresenteerde analyse toont hoe de machtsverhoudingen binnen de HJV zich steeds sterker in het voordeel van de *Reichsjugendführung* ontplooiden. Ondanks de pogingen van DeVlag-leider Jef Van de Wiele om de Hitlerjeugd Vlaanderen volledig in Vlaamse handen te leggen, behaalde *Gebietsführer* Gerhardt Bennewitz de uiteindelijke overwinning. Deze eindbalans was het resultaat van een opeenstapeling van Vlaamse misinterpretaties en Duits opportunisme tijdens de drie opeenvolgende fases in het bestaan van de Hitlerjeugd Vlaanderen. Voor de DeVlag was deze nederlaag al de tweede grote teleurstelling die de partij op het gebied van de jeugdwerking te verwerken kreeg. Voor de oprichting van de HJV was de DeVlag er immers ook niet in geslaagd wat te krijgen op het AVNJ en de NSJV, die gecontroleerd werden door het VNV. De frustraties van de *Reichsjugendführer*, die aanvankelijk het AVNJ steunde, verminderden gelijktijdig met de machtstoename van hun afgevaardigde, *Gebietsführer* Bennewitz, binnen de HJV.

---

179 Weliswaar werd Bachot in oktober 1961 in Duitsland aangehouden. In 1963 werd hij er tot zeven jaar gevangenis veroordeeld en in 1965 nog eens tot drieënhalfjaar, wegens de moord op een priester en een schooldirecteur; feiten die hij tijdens de oorlog in Duitsland had gepleegd (LIEVEN SAERENS, *De Jodenjagers van de Vlaamse SS...*, p. 229).

180 Zie bv. ANDRÉ LEYSEN, *Acter de spiegel...*, p. 248-258.

181 Zie o.m. LIEVEN SAERENS, *De Jodenjongers van de Vlaamse SS...*, p. 238; JET JORSSSEN, *Vlucht en repressie*, Merksem-Ekeren, 1987, p. 48-50. Zie ook mijn voetnoot 17.

In de eerste fase in het bestaan van de Hitlerjeugd Vlaanderen, van mei 1943 tot januari 1944, werkten Jef Van de Wiele en Gerhardt Bennewitz nog samen. Terwijl de DeVlag-leider nieuwe leden ronselde voor de in oktober 1943 opgerichte HJV, creëerde de *Gebietsführer* een hiërarchische structuur. Van de Wiele beseftte echter niet dat hij vanaf de eerste onderlinge contacten al enkele kapitale vergissingen had begaan die de basis vormden voor Bennewitz' eindoverwinning. Ten eerste had Van de Wiele de *Gebietsführer* beloofd dat deze de HJV voorlopig mocht besturen. Van de Wiele plaatste ten tweede zo veel mogelijk jongeren onder Bennewitz' hoede. Ten derde liet de DeVlag-leider de *Gebietsführer* in de praktijk een structuur uitbouwen, gespiegeld aan deze van de *Auslands-HJ* en volledig onderworpen aan de macht van de *Reichsjugendführung*.

Van januari tot april 1944, tijdens de tweede fase in het bestaan van de Hitlerjeugd Vlaanderen, begon het evenwicht achter de schermen naar Duitse zijde door te buigen. Gerhardt Bennewitz verzekerde zich van zijn machtspositie via het optrekken van een Vlaamse façade. Zo kon hij Jef Van de Wiele sussen. De *Gebietsführer* hervormde met dat doel voor ogen de structuren van de HJV waardoor meer Vlamingen tot de middenkaders konden toetreden. Zij bleven echter onder de hoede van Duitse 'adviseurs' die de feitelijke macht in handen hadden. Dat de concurrentie tussen Bennewitz en Van de Wiele slechts een machtsstrijd *pur sang* was, blijkt uit een analyse van het HJV-gedachtegoed. Het ideologische onderwijs binnen de jeugdbeweging kwam overeen met de visie van de DeVlag, welke op zijn beurt nauwelijks tot niet te onderscheiden was van het radicale nationaal-socialisme van de *Hitlerjugend*.

In de derde fase, na mei 1944, kantelde het evenwicht definitief en absoluut in het voordeel van *Gebietsführer* Gerhardt Bennewitz. De observaties van Inspecteur der Hitlerjeugd Vlaanderen Raf Van Hulse en de kleine pesterijen door Bennewitz legden de ware verhoudingen binnen de jeugdbeweging bloot. De evacuatie naar Duitsland vormde de kroon op deze machtsvertoning. Van Hulse oefende opnieuw, net zoals in zijn periode als HJV-inspecteur, slechts een symbolische functie uit zonder werkelijke macht. De *Reichsjugendführung* verplaatste de Vlaamse jongeren naar zijn eigen grondgebied, splitste ze op en plaatste hen onder het gezag van *Hitlerjugend*-jeugdleiders. De oprichting van het Hitlerjeugd-bataljon toont hoe sterk de Duitse overmacht was geworden.

Deze evolutie van de machtsverhoudingen binnen de Hitlerjeugd Vlaanderen verraadt de ware bedoelingen van de *Reichsjugendführung*: de organisatie streefde naar een door Duitsers gedragen collaborerende jeugdbeweging die de Vlaamse jongeren onder Duits gezag naar de *Führer* kon leiden. Jef Van de Wiele stond niet afkerig tegenover dit doel, maar slechts tegenover de methode. De DeVlag-leider wilde de HJV onder het gezag van Vlaamse nationaal-socialisten het nieuwe, Groot-Germaanse Rijk binnenleiden. Zowel de *Reichsjugendführung* als de DeVlag werkten dus ten dienste van het Rijk en Adolf Hitler. De bevoegdheden van beide waren echter niet duidelijk afgebakend en de

afspraken die tijdens de onderhandelingen waren gemaakt werden langs beide zijden herhaaldelijk gebroken.

Zo gezien vertoonde de machtsstrijd binnen de HJV trekken van de georganiseerde chaos die in het Derde Rijk heerste. Deze permanente strijd tussen verschillende spelers om (meer) macht als gevolg van onduidelijk afgebakende en versplinterde bevoegdheden kwam in alle bestuurslagen van Nazi-Duitsland voor. De chaos kan gekaderd worden binnen het *working towards the Führerprinzip*. Ian Kershaw verwees hiermee naar de concurrentie tussen instellingen en organisaties – maar ook tussen individuen – die door op de wensen van Adolf Hitler te anticiperen in zijn gunst probeerden te komen¹⁸². De typisch nationaal-socialistische bestuurspraktijk met het *Führerprinzip* had van de HJV een ‘organisatorisch zootje’ gemaakt. Dat impliceert echter evenzeer dat de Duitse greep op de HJV niet allesoverheersend was. Uit de inspectierapporten van Raf Van Hulse valt op te maken dat op het lokale terrein hier en daar ook een officieuze HJV-werking bestond, waarbij de Vlaamse leden hun zin deden.

---

* DORIEEN STYVEN (°1987) studeerde in 2009 als *Master* in de Geschiedenis af aan de KU Leuven. Haar studies vulde ze verder aan met een vervolgopleiding economie (KU Leuven, 2009-2010). Vanaf juli 2010 werkt zij op de documentatiedienst van het Joods Museum van Deportatie en Verzet - vzw Kazerne Dossin in Mechelen. In oktober 2010 werd zij er aangesteld tot assistent-archivaris.

Afkortingen

AKDS	:	Algemeen Katholiek Diets Studentenverbond
ADVNI	:	Archief-, Documentatie- en Onderzoekscenrum voor het Vlaams Nationalisme
AVNJ	:	Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond
DeVlag	:	Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap
DJV	:	Diets Jeugdverbond
DMS	:	Dietse Meisjesschaten
DOB	:	Dietse Opvoedkundige Beweging
HJ	:	<i>Hitlerjugend</i>
HJV	:	Hitlerjeugd Vlaanderen
NHJ	:	Nederduitse Hitlerjeugd
NSDAP	:	<i>Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei</i>
NSJV	:	Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen
NSVAP	:	Nationaal-Socialistische Vlaamse Arbeiderspartij
SS	:	<i>Schutzstaffel</i>
VIV	:	Vlaams Instituut voor Volkskunde
VJ	:	Vlaamse Jeugd
VJHC	:	Vlaamse Jeugdherbergcentrale
VKG	:	Vlaamse Kampeergemeenschap
VNV	:	Vlaams Nationaal Verbond

---

182 IAN KERSHAW, *Hitler. Hoogmoed, 1889-1936*, Utrecht, 1999, p. 691-693.